

Uio • Universitetet i Oslo

Begrunnelser for kvalitet

*En undersøkelse av Nordisk råds
barne- og ungdomslitteraturpris 2013-2019*

Audun Andreas Ween

Masteroppgave i nordisk, Lektorprogrammet

30 studiepoeng

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Det humanistiske fakultet

Våren 2020

Sammendrag

Denne oppgaven er en undersøkelse av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, fra prisens etablering i 2013 og frem til i dag. Oppgaven tar for seg nominasjonstekstene til de nominerte verkene og undersøker måten nominasjonene begrunnes. Oppgaven er et bidrag til forskning på litterære vurderinger generelt og til barnebokkritikkforskning spesielt.

Oppgavens metode baserer seg på en kategorisering av ulike typer kvalitative begrunnelser. På bakgrunn av nominasjonstekstene og estetisk teori er det utarbeidet syv kategorier som nominasjonsteksternes begrunnelser plasseres innenfor. Resultatene er presentert i grafer og viser trekk ved prisen som helhet, samt trekk ved enkeltstående land og år.

Resultatene av undersøkelsen viser at nominasjonstekstene i Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris i stor grad vektlegger de nominerte verkens visuelle utforming. Nominasjonstekstene legger også mye vekt på forfatterens tidligere meritter, mens originalitet og nyskapning innen sjangeren ikke vies mye oppmerksomhet. Videre finner undersøkelsen at et voksenperspektiv ser ut til å dominere nominasjonstekstene, og at juryens tolkning av de nominerte verkene tar utgangspunkt i en rekke estetiske begreper. Utfordrende tematikk slik som krig og vold ser ut til å spille en beskjeden rolle hos Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Et annet funn er at nominasjonsteksternes form og innhold er utformet på en lignende måte på tvers av nasjoner og over tid. Den vanligste formen vier én tredjedel av teksten til handlingsreferat, én tredjedel til kvalitative vurderinger, og én tredjedel til en oppsummering av forfatterens tidligere meritter. Til tross for dette finnes det også betydelig variasjon i hvordan nominasjonstekstene er utformet.

Forord

Den følgende masteroppgaven ble skrevet vårsemesteret 2020. Bakgrunnen for oppgaven var en semesteroppgave i emnet *NOR4314 – Litteraturkritikk* våren 2019, der jeg tok for meg de kvalitative vurderingene som barn la til grunn for sine nominasjoner til Uprisen, en litteraturpris administrert av Foreningen !les, der de nominerte stemmes frem av barn i ungdomsskolealder. Semesteroppgavens konklusjon var at barn i stor grad vektlegger spenning i litteratur, og jeg ønsket å følge opp dette funnet. Hva er det voksne vektlegger ved barnelitteratur, til forskjell fra barn?

Jeg har lenge interessert meg for spørsmål knyttet til kvalitet innenfor litteratur, og utgangspunktet for denne oppgaven var et ønske om å undersøke hva vi vektlegger som verdifullt ved litteratur rettet mot barn og unge. Som kommende lærer er jeg interessert i hva som skaper leseglede hos barn og unge, og hva barn anser som verdifullt innen litteratur. Gjennom mitt arbeid med denne oppgaven har jeg fått bedre innsikt i floraen av nordisk barnelitteratur, og en dypere forståelse av hvilke verdier som vektlegges i nordiske barnelitteraturpriser. Dette er kunnskap jeg gleder meg til å ta med meg videre inn i skolen.

Denne oppgaven hadde ikke vært mulig å gjennomføre på egenhånd. Først og fremst vil jeg få takke min veileder Sissel Furuseth som har hjulpet meg med utformingen av problemstillingen og det videre arbeidet med oppgaven. Takk for kontinuerlig oppfølging, gode råd og litteraturtips. Videre vil jeg få takke min kjæreste og familie, som har støttet meg gjennom mitt siste semester på Universitetet i Oslo. Konstruktiv tilbakemelding og moralsk støtte er essensielt for en god oppgave. Aller sist vil jeg takke de ansatte ved det Utdanningsvitenskapelige og det Humanistiske fakultet på UiO for fire gode år med oppfølging og variert undervisning.

Oslo, mai 2020

Audun Andreas Ween

Innhold

Sammendrag	2
Forord	3
1. Introduksjon	1
1.1 Bakgrunn	2
1.2 Problemstilling og metode	3
1.3 Om Nordisk råds litteraturpris	4
1.4 Oppgavens struktur	5
2. Teoretisk bakteppe	6
2.1 Vurderingskategoriene	10
2.2 Små og store land	13
2.3 Den typiske nominasjonsteksten	13
3. Analyse	14
3.1 Nominasjonstekstene	15
2013	15
2014	17
2015	19
2016	22
2017	25
2018	27
2019	30
3.2 Nasjonale forskjeller	33
3.3 Nominasjonenes begrunnelser – likheter og forskjeller	38
3.4 Hovedfunn	44
Trekk ved de ulike årene 2013-2019	45
Billedbokens rolle og visuell kompetanse	47
Betydningen av tidligere meritter	49
4. Konklusjon	51
5. Litteraturliste	53
5.1 Nominasjonstekster	54
Vedlegg	56
Grafer etter årstall	56

1. Introduksjon

Litteraturen barn introduseres for i sin oppvekst er av stor betydning for hva slags forhold de utvikler til litteratur senere i livet. Som samfunn har vi et ansvar for at våre barn tilegner seg gode lese- og skriveferdigheter, og litteraturen er en sentral del av denne opplæringen.

Nettopp derfor er det viktig at vi med jevne mellomrom stiller oss selv spørsmål om hva slags litteratur barn bør lese. Skal litteraturen først og fremst bidra til leselyst, eller bør den ha en underliggende, oppdragende effekt? Skal den inspirere til refleksjon og fantasi hos leseren, eller formidle kunnskap? Mange vil nok svare at alle disse momentene er viktige, men like viktig som å spørre seg hva våre barn *bør* lese er det imidlertid å spørre seg hva vi *faktisk* vektlegger som positivt i barnelitteraturen. Hvilke bøker er det som vinner de litterære prisene og mottar samfunnets anerkjennelse?

Én måte å ta fatt i disse spørsmålene på er å studere våre litterære priser. Hvilke bøker og forfattere er det som vinner priser, og hvorfor vinner de? Innen litteraturen finnes det et stort omfang av priser og utmerkelser, og det finnes ulike måter å begrunne tildelingen av disse prisene på. Hva skiller ulike måter å begrunne kvalitet? Det er blitt gjort mange forsøk på å kategorisere kvalitative begrunnelser, og i denne oppgaven vil jeg benytte meg av Monroe Beardsley og Per Thomas Andersen. Beardsley har utviklet et skille mellom kognitive, moralske og estetiske vurderingskriterier, og Andersen har bygget videre på dette skillet.

Utgangspunktet for denne oppgaven er Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, hvor jeg vil undersøke de litterære vurderingene som ligger til grunn for prisens nominasjoner. Dette er en pris som strekker seg på tvers av landegrensar, som utdeles av en sammensatt jury og som har blitt utdelt over en rekke år. Jeg ønsker primært å besvare to spørsmål: For det første, hvilke litterære og estetiske vurderingskriterier er å finne i nominasjonsbegrunnelsene til Nordisk råds jury? Og for det andre, rommer disse nominasjonene en felles forståelse av barnelitteraturens litterære og estetiske kvaliteter – på tvers av landegrensene, over tid?

1.1 Bakgrunn

Bakgrunnen for oppgaven var en interesse for å undersøke oppfatninger om og uttrykk for kvalitet innen barnelitteraturen, og i så måte finnes det flere grunner til å ta for seg Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris som forskningsobjekt. For det første kan en litteraturpris for barn og unge som omfatter hele Norden si noe mer generelt om barnelitteratur enn en lokal pris kan. Her kommer jurymedlemmer fra ulike land sammen og stiller seg bak en felles prisutdeling. For det andre er dette en pris som har publisert sine nominasjonstekster åpent på nett siden prisen ble opprettet i 2013. Disse nominasjonstekstene er jevnt fordelt over en rekke land, og utgjør slik et godt utgangspunkt for analyse. For det tredje er dette en pris som så vidt jeg kan se ikke har vært gjenstand for systematisk analyse tidligere, og derfor vil en gjennomgang av denne prisen kunne tilføre nye perspektiver til barnelitteraturforskningen.

Litterær kvalitet er et område som er godt forsket på i voksenlitteraturen, men mindre behandlet når det gjelder barnelitteratur. Nina Goga har riktignok undersøkt estetiske kriterier innen billedbokkritikk, mens Boel Christensen-Scheel har sett på bredden i kunstkritikk for barn, med vekt på visuell kompetanse. Det er blitt gjort en del forskning på barnebokkritikk og på prisinstitusjonen som sådan, men barnebokprisene er relativt lite utforsket.

Da Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris ble lansert i 2013, bemerket Nina Goga i en kommentar på barnebokkritikk.no at man kunne skjelve visse trender blant de skandinaviske landene.

Når nordisk barnelitteratur trekkes fram i internasjonal forskningslitteratur omtales den gjerne både som «nyskapende» og «frittenkende». Ikke minst er forestillingen om det selvstendige, kompetente og frigjorte nordiske barnet dominerende. [...] Flere av de nominerte bøkene til Nordisk råds nye barnelitteraturpris nyanserer disse forestillingene. Spesielt påfallende i de skandinaviske landenes nominasjoner er måtene spørsmål om kjønn, identitet og makt tematiseres på og måtene tabuer og normer utforskes og utfordres. (Goga, 2013)

Goga konkluderte altså i 2013 med at det var spørsmål knyttet til kjønn, identitet og makt, og måten disse temaene ble tematisert, som var karakteristisk for de skandinaviske landene.

Hvordan stemmer denne karakteristikken i dag, syv år senere? Og hva med de øvrige nordiske landene? Hvis vi kaster et raskt blikk på prisvinnerne de siste syv årene kan vi danne oss et førsteinntrykk.

I 2013 ble finske Seita Vuorela og Jani Ikonen tildelt prisen for romanen *Karikko* (2012). Romanen tar for seg et brødrepar på en campingplass og juryen framhever at «I en grenseoverskridende fortelling oppbygd som en mosaikk, gjengir forfatteren en brødresaga som treffer og beveger leseren til siste side». Norske Håkon Øvreås og Øyvind Torseter vant prisen i 2014, med billedboken *Brune*. Juryen beskriver boken som «en varm og sterk historie

om vennskap og mot, full av oppfinnsomhet og hverdagsmagi». Vinneren av prisen i 2015 var svenske Jakob Wegelius, med romanen *Mördarens apa* (2014), og i 2016 ble prisen tildelt Arnar Már Arngrímsson, fra Island, med romanen *Sölvasaga unglings* (2015). Svenske Ulf Stark & finske Linda Bondestam (ill.) vant prisen i 2017, med den poetiske bildeboken *Djur som ingen sett utom vi* (2016). Verket var del av de svenske nominasjonene, og beskrives som «et nordisk samarbeid i sin aller beste form». I 2018 vant Bárður Oskarsson prisen med sin bildebok *Træið* (2017), og juryen kommenterte at «I en tid där allting tycks öka i tempo, har vi valt att belöna en berättelse som vågar ta sin tid». Vinneren av prisen i 2019 var norske Kristin Roskifte, med bildeboken *Alle sammen teller* (2018). Boken er en tellebok, og juryen beskriver den som «både poetisk og humoristisk, den vekker nysgjerrighet og gir oss ledetråder til å forstå hva som foregår i bildene». Foreløpig ser det altså ut til at billedbøker med poetiske kvaliteter slår best an, men hvordan stemmer dette overens med de øvrige nominasjonene?

1.2 Problemstilling og metode

Oppgavens problemstilling er: *Hvilke litterære og estetiske vurderingskriterier vektlegges i nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, og hvordan begrunnes disse nominasjonstekstene?*

For å svare på problemstillingen vil jeg systematisere samtlige nominasjoner og kategorisere begrunnelsene som disse nominasjonene bygger på. Jeg har valgt å dele nominasjonsteksternes begrunnelser inn i syv ulike kategorier, som vil bli gjort rede for i teorikapitlet. De syv kategoriene er: spenning, allalderappell, språkføring, visuell utforming, tidligere meritter, originalitet og identitetspolitisk betydning. På bakgrunn av den kvantitative kategoriseringen følger en kvalitativ analyse av innholdet i de ulike nominasjonstekstene.

Nominasjonenes begrunnelser er til en viss grad anonymisert, ettersom det ikke oppgis noen forfatter for de enkeltstående nominasjonstekstene. På Nordisk råds hjemmesider finnes en liste over medlemmene av bedømmingskomiteen i perioden 1.1.2017 – 31.12.2020, men for de foregående årene har jeg ikke funnet noen informasjon om bedømmingskomiteen. Komiteen består per i dag av et bredt spekter med akademikere og forfattere, med professorer som Åsa Warnqvist og Anna Þorbjörg Ingólfssdóttir, og poeter som Bosse Hellsten og Tore Elias Hoel. Under følger en oversikt over medlemmene av den overordnede

bedømmingskomiteen for perioden 1.1.2017 – 31.12.2020.

Norge	Lise Männikkö	Synne Sun Løes	Tore Elias Hoel	
Sverige	Anna Hällgren	Åsa Warnqvist	Mats Berggren	
Danmark	Jens Raahauge	Marianne Eskebæk Larsen	Søren Fanø	
Finland	Bosse Hellsten	Kaisa Laaksonen	Maria Laakso	Mia Österlund
Island	Anna Þorbjörg Ingólfssdóttir	Dagný Kristjánsdóttir	Gísli Skúlason	
Åland	Annica Andersson			
Grønland	Eva Møller Thomassen			
Færøyene	Henrietta Arge Jacobsen	Paula Gaard		
Ikke oppgitt	Inga Ragna Eira	Rawdna Carita Eira	Sollaug Sárgon	

1.3 Om Nordisk råds litteraturpris

Nordisk råd er det parlamentariske organet for det offisielle nordiske samarbeidet.

Bakgrunnen for det nordiske samarbeidet har røtter tilbake til Kalmarunionen på 1300-tallet, men i moderne sammenheng ble «Foreningen Norden» stiftet først etter andre verdenskrig. Nordisk råd ble dannet først i 1952, og utgjorde på den tiden et samarbeid mellom Danmark, Island, Norge og Sverige. Finland kom først med i 1955. Rådet har 87 valgte medlemmer fra Danmark, Finland, Island, Norge, Sverige, Færøyene, Grønland og Åland. Nordisk råd samarbeider på en rekke politiske områder, slik som lovgivning, arbeidsliv, miljø, energi, språk og ikke minst kultur. Siden 1962 har Nordisk råd delt ut en litteraturpris som et resultat av dette nordiske samarbeidet.

Nordisk råds litteraturpris er todelt. Den består av én pris for voksne og én pris for barn og unge. Voksenprisen ble utdelt for første gang i 1962, mens ungdomsprisen debuterte i 2013, og i så måte er ungdomsprisen et relativt nytt tilfang til det nordiske litterære samarbeidet. Formålet med prisen er å «øke interessen for det nordiske kulturfellesskapet samt å anerkjenne enestående kunstneriske innsatser», og å «bidra til å synliggjøre og markere det nordiske samarbeidet» (Nordisk råd, 2018). Under vurderingen kan verker på dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk, som er blitt utgitt første gang i ett av de to kalenderårene forut for det året prisen skal deles ut, tas med i betraktningen. Verker på grønlandsk, færøysk eller samisk samt verker fra Åland, som er utgitt for første gang i ett av de fire kalenderårene forut for det året hvor prisen utdeles, tas på samme måte med i betraktningen.

De nominerte verkene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris velges ut av én bedømmingskomité fra hvert land, bestående av medlemmer fra de enkeltstående landene. Disse komitéene kan høyst nominere to verk hvert år. Prisen deles ut av en komité bestående av to medlemmer fra hvert av de nordiske landene, og av disse skal ett av de finske medlemmene være finskspråklig, og ett skal være svenskspråklig. Hvis det nomineres verk fra Færøyene, Grønland, Åland eller det samiske språkområdet, deltar representanter herfra som midlertidige medlemmer. Det understrekes på Nordisk råds hjemmesider at «medlemmene av

komiteen må ha god kjennskap til hjemlandets barne- og ungdomslitteratur og så vidt mulig også kjenne til nabolandenes barne- og ungdomslitteratur» (norden.org). Videre i oppgaven kommer jeg til å betegne disse enkeltstående bedømmelseskomitéene som «juryer».

Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris er tuftet på en rekke vedtekter, og blant disse er det et par som er verdt å merke seg. For det første tildeles prisen kun til nålevende forfattere som har skrevet et skjønnlitterært verk på ett av de nordiske språkene. Forfattere bosatt i Norden som ikke skriver på nordisk kan altså ikke bli nominert. For det andre blir begrepet «skjønnlitterært verk» av Nordisk råd definert som «poesi, prosa og drama». Verket kan kombinere tekst og bilder, og det understrekes at verket skal «oppfylle høye litterære og kunstneriske krav». Hva som i praksis utgjør «høye litterære og kunstneriske krav», er nært knyttet til oppgavens problemstilling. Ettersom kunstnerisk kvalitet er en underliggende verdi for Nordisk råds litteraturpriser, kan vi regne med at disse verdiene vil komme til uttrykk i juryenes begrunnelser av de nominerte verkene. I denne sammenhengen ønsker jeg å belyse *hvordan* nominasjonstekstene i Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris påviser høy litterær og kunstnerisk kvalitet. Legges konkrete verdier til grunn, eller kommer verdiene indirekte til uttrykk gjennom andre former for begrunnelse?

1.4 Oppgavens struktur

I det følgende vil jeg etablere et teoretisk bakteppe for oppgavens datamateriale. Her vil jeg først og fremst legge vekt på Per Thomas Andersen, Jostein Gripsrud og James English, samt perspektiver fra Ingeborg Mjør og Erik Bjerck Hagen. Deretter vil jeg presentere de ulike vurderingskategoriene som nominasjonstekstenes begrunnelser plasseres inn i. Dette er i alt syv kategorier, som forsøksvis fanger opp de ulike begrunnelsene som Nordisk råds jury benytter i nominasjonstekstene til sin barne- og ungdomslitteraturpris.

Etter presentasjonen av de syv vurderingskategoriene følger en analyse. Her vil jeg først ta for meg tre nominasjoner fra hvert av de syv årene som Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris er blitt utdelt. Én av nominasjonene fra hvert år vil være vinneren for det året, slik at eventuelle trekk ved vinnerne kommer bedre frem. Deretter vil jeg raskt gå gjennom trekk ved de ulike landene, før jeg ser på likheter og forskjeller i måten nominasjonstekstene begrunner sine kvalitative vurderinger. Når jeg har tatt for meg nominasjonstekstene enkeltvis, vil jeg presentere de viktigste funnene fra samtlige nominasjonstekster og gjøre noen generelle betraktninger knyttet til datamaterialet. Avslutningsvis vil jeg kort oppsummere resultatene, samt komme med noen betraktninger knyttet til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris.

2. Teoretisk bakteppe

I en undersøkelse av nominasjonstekstenes begrunnelser hos en litterær pris, er det hensiktsmessig å trekke opp et skille mellom ulike former for begrunnelse. Litterære vurderinger foregår på ulike nivåer, og med ulik grad av eksplisitering. Jeg ønsker å ta for meg tre slike nivåer. Selv om de ulike nivåene som regel vil overlape hverandre i praksis, er et slikt skille nyttig når jeg skal sette nominasjonstekstene inn i en litteraturteoretisk kontekst.

Det første nivået rommer de rent eksplisitte begrunnelsene, det som nevnes helt konkret i nominasjonstekstene og som kan leses svart på hvitt. Karakteristikk av språk og visuell utforming som «god» og «spennende» havner innenfor denne kategorien. Videre har vi de implisitte begrunnelsene, altså de begrunnelsene som bygger på underliggende og underforståtte verdier. Når Kristín Helga Gunnarsdóttirs *Vertu ósýnilegur - Flóttasaga Ishmaels* beskrives som «fryktelig i all sin enkelhet» er ikke dette noe som entydig kan forstås som positivt, men som ut ifra situasjonen fremstår som et positivt trekk ved verket. Skillet mellom de eksplisitte og implisitte begrunnelsene er naturligvis ikke et uproblematisk og tydelig skille, men er like fullt to aspekter ved litterære begrunnelser. Til slutt har vi det Jostein Gripsrud betegner som «skjult kritikk». Han sikter her til all kritikk som ikke offentliggjøres for offentligheten (1982, s. 59). Juryens bakgrunn, samtalen mellom jurymedlemmene og trekk ved Nordisk råd som institusjon er eksempler på «skjult kritikk» i denne sammenheng.

På alle de tre nivåene jeg skisserte ovenfor vurderes det ut fra et sett av kriterier, men hvordan skiller vi disse kriteriene ifra hverandre? I boken *Aesthetics. Problems in the Philosophy of Criticism* presenterer den amerikanske kunstfilosofen Monroe Beardsley ulike kriterier for bedømmelse av kunst. Her presenterer han tre hovedkategorier: kognitive, moralske og estetiske kriterier (1981, s. 456-457). Videre deles de estetiske kriteriene inn i tre undergrupper: objektive, genetiske og affektive kriterier. De «objektive» kriteriene rommer trekk som referer til det konkrete estetiske objektet, slik som at komposisjonen er «tett» eller «enkel». De «affektive» kriteriene dreier seg om hvordan det estetiske objektet påvirker mottakeren, for eksempel ved at verkets illustrasjoner vekker glede eller lengsel hos leseren. De «genetiske» kriteriene tar for seg trekk ved kunstneren og måten verket er blitt til, dette er trekk som ifølge Beardsley ligger forut for verket i seg selv (1981, s. 457).

Inspirert av Beardsleys kategorisering av ulike former for estetiske begrunnelser har Per Thomas Andersen i sin artikkel «Kritikk og kriterier» lagt frem fire grunnleggende vurderingskriterier (1987, s. 18-22). Det første kriteriet er et moralsk/politisk kriterium, som

rommer vurderinger av tekstens iboende holdninger. Det andre kriteriet er et kognitivt kriterium og dreier seg om vurderinger av tekstens tankekraft og intellektuelle nivå. Det tredje kriteriet kalles et «genetisk» kriterium og tar for seg forhold forut for den aktuelle teksten, slik som tidligere meritter og forarbeid til teksten. Til sist har vi det estetiske kriteriet, som omhandler tekstens ulike lese- og tekstnivåer. Her er det snakk om en tredeling mellom kompleksitet, integritet og intensitet. Andersen trekker avslutningsvis frem et femte kriterium, affektasjonskriteriet, som han mener får en overordnet plass i norsk litteraturkritikk. Dette omhandler leserens umiddelbare inntrykk i møtet med en tekst, og blir behandlet av blant annet A.I. Richards og Stanley Fish gjennom begrepet «reader-respons-criticism» (Andersen, 1987, s.25). Affektasjonen fungerer som et slags mellomledd mellom premiss og konklusjon, slik at alle kvalitative kriterier kan lede fra affektasjon over i litterær kvalitet. Denne formen for argumentasjon er ifølge Andersen urimelig eller i best fall vanskelig etterprøvable (Andersen, 1987, s.25).

En annen form for argumentasjon som er vanskelig etterprøvable er såkalt «skjult» kritikk. Jostein Gripsrud behandler denne tematikken i sin artikkel ««Den skjulte kritikk - finnes den?» – eller: *Om litterære normer og utfordringa av litteraturhistorien*». Her viser han til at både åpen og skjult kritikk inngår i et normfelleskap, som igjen er del av en samfunnsmessig institusjon. Den åpne og den skjulte kritikken henger sammen, og utgjør deler av en større institusjon (Gripsrud, 1982, s. 59-60). Litteraturkritikkmiljøet som helhet kan forstås som en slik institusjon, sammensatt av et mylder av litterære priser, enkeltstående kritikere, kulturorganisasjoner og fagmiljøer. De individuelle aktørene, i denne sammenheng litteraturkritikere, må ifølge Per Thomas Andersen være seg bevisst sin rolle i denne institusjonen og anerkjenne sitt kulturelle og faglige ansvar (Andersen, 1987, s. 25). På en lignende måte påpeker Sissel Furuseth hvordan litteraturkritikeren har en fot både på resepsjons- og produksjonssiden av litteraturen. En litterær kritiker er ikke bare en konsument av den litteraturen som produseres, men også en bidragsyter til den kulturelle institusjonen (Furuseth, 2013, s. 141-142). Nordisk råds litteraturpriser er helt klart del av en kulturell institusjon, en institusjon som attpåtil strekker seg på tvers av de nordiske landegrensene. I en undersøkelse av de litterære begrunnelsene hos nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris blir det da naturlig å spørre seg hva slags vurderinger som kommer til uttrykk og ikke minst *hvordan* de kommer til uttrykk. Videre er det interessant å undersøke i hvilken grad Nordisk råd er seg bevisst sitt litterære og kulturelle ansvar, og hvorvidt dette kommer til uttrykk gjennom nominasjonstekstene til barne- og ungdomslitteraturprisen.

Noe som unektelig bidrar til Nordisk råds kulturelle ansvar, er det faktum at rådet

deler ut litterære priser, ettersom litterære priser utgjør en viktig del av den litterære institusjonen. I boken *The Economy of Prestige* peker James English på hvordan ulike kunstpriser legitimerer kulturell autoritet og definisjonsmakt, ved å si noe om hva som er viktig og verdifullt.

Institutionally, the prize functions as a claim to authority and an assertion of that authority – the authority, at bottom, to produce cultural value. It provides an institutional basis for exercising, or attempting to exercise, control over the cultural economy, over the distribution of esteem and reward on a particular cultural field – over what may be recognized as worthy of a special notice. (English, 2005, s. 51)

Ettersom kulturell verdi er noe som skapes mellom mennesker, er de ulike aktørene innenfor kulturelle og litterære institusjoner med på å definere hva som oppfattes som «god litteratur» eller «god kunst». English trekker frem at forholdet mellom forfatter og litterær institusjon er gjensidig fordelaktig. Ved å utdele priser til suksessfulle forfattere bygger de litterære institusjonene kulturell kapital, og på samme måte underbygges forfatterens renommé ved å motta priser (English, 2005, s.51). I lys av English kan vi stille spørsmål ved hvordan aspekter knyttet til prestisje og makt påvirker utdelingen av litterære priser slik som Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Er nominasjonene *kun* et uttrykk for litterær kvalitet?

Et kanskje enda viktigere spørsmål er hvilken funksjon barnelitteraturen skal ha i vår samtidige kultur. I kapittelet «Politikk og estetikk i barnelitteraturkritikken. *Pappa er sjørøver*» (2011) av Hans Sande og Silje Granhaug», tar Ingeborg Mjør blant annet for seg vurderingskriterier i barnelitteraturkritikken. Hun trekker frem to sentrale barnelitterære diskurser som har gjort seg gjeldende siden 1970-tallet. «Barnebokas oppgjør med idyll og konformitet» på den ene siden, og «barneboka som kunst» på den andre (Mjør, 2016, s. 566-567). Oppgjøret med konformitet har med barnebokens tematikk å gjøre. Den understreker viktigheten av at barnelitteratur ikke må bli en konform «safe-zone». Barnelitteraturen må kunne ta opp viktige og vanskelige temaer, fordi også barn har et behov for denne typen tematikk. Helt konkret trekkes incest og vold frem som slike temaer. Dette har også en politisk side, eksemplifisert gjennom *Pappa er sjørøver*, som Mjør tar for seg. Denne kontroversielle barneboken tar opp alvorlige temaer som krig og medmenneskelighet, med Israel-Palestina-konflikten som utgangspunkt. Spørsmålet om barnelitteratur som kunst kan ses som et resultat av litteraturhistorisk «løsrivelse» fra det autonomiestetiske paradigmet som ifølge Mjør dominerte på 1900-tallet. Mjør hevder at det har vært ansett som viktig å frigjøre seg fra de pedagogiske og leserorienterte bindingene som tidligere har vært nært tilknyttet barnelitteraturen (Mjør, 2016, s. 566-567). Dette kan ses som et krav til «nyskaping», hvor barnelitteraturen må bryte ut av noen historiske rigide former. Mjør trekker også frem at

barneleseren er blitt lansert som et gyldig supplement til estetiske og litterære kritikk-kriterier.

I tilknytning til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris blir det et viktig spørsmål hvorvidt momentene som Mjør trekker frem fortsatt gjør seg gjeldende. I hvilken grad blir utfordrende tematikk trukket frem og hvordan blir denne tematikken karakterisert? De samme spørsmålene kan stilles når det gjelder barneleseren. Blir barnas synsvinkel og tolkninger lagt vekt på i nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris? Gripsrud (1982, s. 59) hevder at «den rådende litterære normen setter kravet om litterær fornyelse høgt», og dette er også et trekk ved nominasjonstekstene som det vil være verdt å merke seg. I hvilken grad trekkes litterær fornyelse innen sjangeren frem som noe positivt, og finnes det noen sammenheng mellom den litterære fornyelsen og Mjørs poeng om barneperspektivet?

Oppgavens siktemål er først og fremst å si noe om *hvordan* nominasjonstekstene begrunnes. Erik Bjerck Hagen hevder at vi ved å artikulere vår begeistring for et litterært verk kan komme frem til en dypere forståelse av hva vi selv verdsetter ved verket. Hagen legger i sin introduksjon til litteraturkritikk frem syv symptomer på litterær kvalitet. Her trekker han blant annet frem fysiske reaksjoner, positive beskrivelser og språklige kvaliteter som trekk ved god litteratur (Hagen, 2004, s. 26-30). De positive beskrivelsene oppsummerer Hagen slik: «Det verket er godt som lar seg beskrive som godt» (Hagen, 2004, s. 27). Å påpeke at god litteratur er den som lar seg beskrive som god virker kanskje som å skyve spørsmålet om litterær kvalitet foran seg, men det har allikevel en intuitiv appell. Litterære vurderinger som hyppig trekker frem konkrete trekk ved verket som oppleves som tegn på kvalitet kan etterprøves og sammenlignes med andre litterære vurderinger. Spørsmålet som gjenstår er naturligvis *hvilke* kvalitative beskrivelser som skal vektlegges mer enn andre. I kombinasjon med Hagens konsensus-symptom får dette perspektivet ytterligere tyngde. Hvis en rekke kritikere gir uttrykk for et verks litterære kvalitet på ulike måter, og samtidig støtter opp under hverandre, har vi et tydelig tegn på litterær kvalitet. Dette vil ikke minst gjøre seg gjeldende under en nominasjon, ettersom en jury samler seg rundt en kollektiv beslutning. Jeg ønsker å følge opp graden av eksemplifisering i nominasjonstekstene. Hvor ofte kommer juryen med eksempler på det de selv trekker frem som positivt?

2.1 Vurderingskategoriene

Som grunnlag for analysen av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris har jeg utarbeidet syv ulike kategorier som skal romme de ulike måtene Nordisk råds jury begrunner sine nominasjoner. Utgangspunktet for denne kategoriseringen er den kvantitative undersøkelsen jeg har gjennomført i sammenheng med oppgaven. Kriteriene er utarbeidet på bakgrunn av de konkrete begrunnelsene som presenteres i nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, og er ikke forankret i én spesifikk litteraturkritisk teori. Kategoriene er utviklet for å være gjensidig utelukkende i den grad det er mulig, for slik å kunne vektlegge ulike trekk ved nominasjonstekstene. Det er allikevel ikke slik at begrunnelsene fra to nominasjonstekster som begge er havnet under samme kategori er til forveksling like. De syv kategoriene er ment til å fange opp hvilke trekk ved de nominerte verkene som vektlegges i nominasjonstekstene, men det er stor variasjon i hvordan disse trekkene begrunnes.

I tillegg til at jeg har utformet kategorier som gir en generell indikasjon på hva som trekkes frem som positivt, vil jeg i min analyse av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris trekke frem konkrete eksempler på hvordan disse kriteriene kommer til uttrykk. Jeg vil med andre ord ta høyde for at de ulike nominasjonene begrunnes forskjellig. På bakgrunn av mitt arbeid med nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris har jeg utarbeidet følgende syv kategorier: Spenning, Allalderappell, Språkføring, Visuell utforming, Tidligere meritter, Originalitet og Identitetspolitisk betydning. Jeg vil i det følgende gå gjennom de syv kategoriene og kort skissere innholdet i dem.

Spenning

Dette er et begrep som tilsynelatende gjør seg sterkt gjeldende i vurderingen av barne- og ungdomslitteratur. Det fanger i denne sammenheng opp en rekke aspekter, nemlig tekstens evne til å fange leseren gjennom en rekke virkemidler. De mest fremtredende eksemplene er spenningsfylte plot, humor, og i overordnet grad hvor oppslukende boken oppleves av leseren. Dette kriteriet er litt diffust, ettersom det kan romme mye forskjellig, og lett kan knyttes opp mot andre kriterier i denne oppgaven. For eksempel er graden av spenning uløselig knyttet til språkbruk, og bruken av bilder kan også bidra til å gjøre en bok spennende.

Allalderappell

Denne kategorien viser til hvorvidt et verk klarer å appellere til flere aldersgrupper. Typiske eksempler på dette er at boken «passer for barn i alle aldre», eller at boken blir trukket frem som egnet for høytlesning mellom barn og voksne. Ved flere anledninger trekker juryen frem en boks mange subtile trekk som gjør den interessant for et voksent publikum, og dette har jeg valgt å tolke som et tegn på allalderappell.

Språkføring

Dette er en veldig bred kategori som tar for seg bokens konkrete språkbruk. Typiske eksempler i en barne- og ungdomslitteratursammenheng er at en bok har et «enkelt» eller «letlest» språk. Andre eksempler på språkkriteriet er «nøkternt», «stilsikkert», «direkte» og det altomspennende «godt». Denne kategorien har en viss overlapp med spenningskategorien, ettersom språket utvilsomt er med på å skape spenning. Den kan også sees i sammenheng med Allalder-kategorien, ettersom flertydighet i språket er med på å gjøre barnelitterære verker interessante også for voksne.

Visuell utforming

Bruk av bilder er spesielt framtrædende i barnelitteraturen, og illustrasjoner og «layout» blir ofte kommentert og trukket frem i Nordisk råds nominasjoner. Dette kriteriet gjelder både for bøker som tidvis benytter bilder som en del av teksten, og bøker hvor bildebruken er så fremtrædende at boken kan kategoriseres som en «billedbok». Måten bildebruken blir trukket fram varierer kraftig, men jeg har valgt å tillegge denne kategorien til alle nominasjoner som eksplisitt trekker frem bildebruk på en eller annen måte.

Tidligere meritter

Hos mange av nominasjonene trekkes det frem at forfatteren tidligere har vunnet, eller er blitt nominert til priser i sitt hjemland. Alle nominasjonstekster som eksplisitt trekker frem forfatterens tidligere nominasjoner og pristildelinger plasseres i denne kategorien. En bakenforliggende tanke er å stille spørsmål ved om tidligere prisvinnere får et fortrinn fremfor debutanter når det gjelder å nomineres til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Dette kriteriet er begrenset til konkrete priser, og rommer ikke renommé og andre typer anerkjennelser. Forfatterens status i sitt eget land blir altså ikke direkte fanget opp av dette kriteriet.

Originalitet

I noen av nominasjonene finner vi begrunnelser som vektlegger verkets nyskapning, ofte innenfor en konkret sjanger. Dette kriteriet er ment til å fange opp forfatterens evne til å bryte ny mark, som historisk sett har vært et viktig moment innen litteratur og kunst. Kriteriet omfatter både de nominasjonene som bryter med og viderefører sjangeren (barne- og ungdomslitteratur / billedbøker), men også de som på generelt grunnlag blir karakterisert som «kreative». Originalitet blir trukket frem både i sammenheng med tekst, men også når det gjelder bildebruk.

Identitetspolitisk betydning

I tråd med Nordisk råds eksplisitte mål om flerkulturell representasjon fanger denne kategorien opp to hovedmomenter. For det første rommer den et minoritetskulturelt tradisjonsaspekt, som omhandler representasjon og formidling av kulturelle verdier hos minoriteter i de nordiske landene. I denne sammenheng er det spesielt den samiske, grønlandske og færøyske kulturarven det er snakk om. For det andre rommer den aktuelle problemstillinger og kulturelle spørsmål i vår samtid gir dette kriteriet et visst sosiopolitisk preg. Typiske eksempler på dette er innvandring, kjønnsroller, seksualitet og identitet. Denne kategorien fanger ikke opp alle de nominerte verkene som inneholder denne typen tematikk, men snarere de nominasjonstekstene som eksplisitt trekker denne tematikken frem som et kvalitetstrekk.

2.2 Små og store land

På bakgrunn av forskjellene i antall nominasjoner for de ulike landene, er det hensiktsmessig å etablere et skille mellom de landene som får to nominasjoner hvert år, og de som bare får én nominasjon. I denne sammenheng vil jeg referere til landene med to nominasjoner per år som «store» land. De store landene er henholdsvis Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island. På den andre siden vil jeg referere til landene som kun får én nominasjon hvert år som «små» land. De små landene er Grønland, Færøyene og Det samiske språkområdet. I tillegg til skillet mellom de «store» og «små» landene har vi et enkelttilfelle hvor Åland ble nominert i 2015. For denne ene nominasjonen er datamaterialet av et så smalt omfang at de operasjonaliserte vurderingskriteriene ikke sier stort i seg selv, denne nominasjonen vil derfor kun behandles i relasjon til de andre nominasjonene der det er hensiktsmessig.

2.3 Den typiske nominasjonsteksten

Gjennom min undersøkelse av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris har jeg funnet en rekke trekk som gjør seg gjeldende på tvers av de ulike årene, samt en rekke trekk som varierer blant land og mellom de ulike årene. Det være nyttig å gi en generell karakteristikk av hvordan en typisk nominasjonstekst ser ut. En nominasjon er som regel på mellom 350 og 450 ord, altså om lag en A4-side. Ut av dette ordomfanget er vanligvis 2/3 av teksten viet gjenfortelling av handlingen i verket, og omlag 1/3 er viet vurderende karakteristikk. Ut av denne resterende tredjedelen er vanligvis en god porsjon forbeholdt en oppsummering av forfatterens tidligere priser og nominasjoner. Med andre ord blir tidligere meritter-kategorien generelt sett viet stor plass i forhold til de andre vurderingskategoriene jeg så langt har skissert. Som tidligere nevnt har Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris blitt utdelt de siste syv årene, med i gjennomsnitt 13 nominasjoner hvert år. Dette innebærer at de «store» landene, i perioden 2013 til 2019, i alt har mottatt 14 nominasjoner per land, mens de «små» landene mottatt 6 nominasjoner per land i den samme perioden. Unntakene er Sverige, som i 2019 ble nominert tre ganger, og Grønland, som hverken ble nominert i 2017 eller 2018. I tillegg til dette er Åland kun blitt nominert én gang, i 2015.

3. Analyse

Oppgavens mål er å si noe om *hva* slags litteratur som belønnes i den nordiske barnelitterære offentligheten, og videre *hvordan* denne seleksjonen begrunnes. Den følgende analysen vil i så måte være todelt.

Først vil jeg foreta en kvalitativ analyse av et utvalg nominasjonstekster, og forsøke å belyse *hvordan* juryen begrunner sine nominasjoner. Den kvalitative analysen kommer i tre deler. I den første delen vil jeg presentere et utvalg nominasjonstekster for å eksemplifisere hvordan en typisk nominasjonstekst ser ut. Jeg vil gå systematisk gjennom hvert av de syv årene prisen er blitt utdelt, og presentere hvordan jeg har kategorisert samtlige nominasjonstekster. Jeg vil her presentere tre nominasjonstekster fra hvert av de syv årene. I den andre delen vil jeg raskt peke på fremtredende trekk ved de ulike nasjonene på tvers av de syv årene, med utgangspunkt i grafiske fremstillinger. I den tredje delen setter jeg ulike nominasjonstekster opp mot hverandre for å få frem mangfoldet i begrunnelsene, og tar for meg likheter og forskjeller i måten nominasjonstekstene begrunnes.

Avslutningsvis i analysen vil jeg trekke frem overordnede trekk ved litteraturprisen. Bakgrunnen for denne gjennomgangen er den foregående kvalitative analysen, samt mitt arbeid med nominasjonstekstene i forkant av oppgaven. Jeg vil presentere dataene gjennom grafer, og kort kommentere funnene. Denne delen av analysen er den korteste, og fungerer primært som en gjennomgang og en ytterligere konkretisering av den første delen av den kvalitative analysen.

3.1 Nominasjonstekstene

2013

Nominasjonene fra 2013 og deres respektive kategoriseringer er presentert i tabellen nedenfor. Vinneren er markert i gult.

2013	Land	Spenning	Allalderappell	Språkføring	Visuell utforming	Tidligere meritter	Originalitet	Identitetspolitisk betydning
Signe Iversen og Sissel Horndal (ill.): Mánugánda ja Heike	Samiske språkområdet			X	X			X
Nuka K. Godtfredsen og Martin Appelt: Hermelinen	Grønland				X			X
Marjun Syderbø Kjølneås: Skriva í sandin	Færøyene			X		X		
Jessica Schiefauer: Pojkarna	Sverige							X
Sara Lundberg: Vita Streck och Öjvind	Sverige				X			
Inga H. Sætre: Fallteknikk	Norge	X		X	X	X		
Aina Basso: Inn i elden	Norge			X		X		
Birgitta Sif: Óliver	Island	X			X			
Aslaug Jónsdóttir (ill. og tekst), Kalle Güettler (tekst) og Rakeł Helmsdal (tekst), Skrimslærjur	Island	X	X		X	X	X	
Minna Lindeberg och Linda Bondestam (ill.): Allan och Udo	Finland			X	X	X		
Seita Vuorela og Jani Ikonen (ill.): Karikko	Finland			X			X	
Oscar K. og Dorte Karrebæk (ill.): Biblia Pauperum Nova	Danmark	X		X				X
Kim Fupz Aakeson og Eva Eriksson (ill.): Søndag	Danmark		X	X	X			

Figur 1.1

Fra 2013 har jeg valgt å ta for meg følgende nominasjoner: Aina Bassos *Inn i elden*, Jessica Schiefauers *Pojkarna*, og Seita Vuorela og Jani Ikonens *Karikko*.

I nominasjonen av Aina Bassos *Inn i elden* har vi et godt eksempel på kvalitative vurderinger som først og fremst dreier seg om det språklige.

Fortellingen er stramt komponert og har et stilsikkert og bildesterkt språk, der ingen ord er overflødige. Den realistiske fortellingen brytes av drømmer og varsler. Ved hjelp av en rekke frampek lar Basso oss forstå hvilken vei det bærer for Elen og moren hennes. Vi nærmer oss ilden, skritt for skritt, mens vi leser forstår vi at det ikke er noen vei utenom, vi må være med helt "inn i elden". Boka ble nominert til Brageprisen og Kulturdepartementets litteraturpris i 2012. («Aina Basso: Inn i elden, 2012», u.å.)

Her blir den «stramme» komposisjonen og det «stilsikre og bildesterke» språket vektlagt. Nominasjonsteksten beskriver allikevel hvordan teksten trekker oss inn, ved hjelp av frampek og en følelse av uunngåelighet. Nominasjonsteksten trekker videre frem verkets historiske fundament.

Romanen er solid historisk fundert. Basso har brukt sitater fra originale svartebøker og rettsprotokoller fra 1600-tallet. («Aina Basso: Inn i elden, 2012», u.å.)

Her har vi en kvalitativ vurdering som er implisitt positiv. Til tross for uttrykket «solid» forblir det underforstått at det å fundere en roman historisk er noe positivt. Ettersom beskrivelsen legger vekt på forfatterens forarbeid og kunnskap, passer den godt inn under Beardsley og Andersens «genetiske» kriterier. Avslutningsvis opplyser nominasjonsteksten om verkets tidligere tildelte priser, samt forfatterens bakgrunn.

Jessica Schiefauers *Pojkarna* er en av tekstene som legger stor vekt på det jeg har kategorisert som «identitetspolitikk». I nominasjonsteksten er det også primært dette som trekkes frem i begrunnelsen av nominasjonen.

I *Pojkarna* blandes eventyr og fantasi inn i en realistisk skildring av hvordan det er å vokse opp i dag, sett i jenteperspektiv. Samtidig er det en idéroman som belyser jenters og gutters ulike vilkår ved å stille viktige spørsmål om genus. Schiefauer undersøker jegets og kroppens grenser, og i Kims skikkelse viser hun at fenomener som identitet og kjønn beskriver en evig bevegelse, er noe som stadig forandrer seg og forhandles. Fortellingen har en poetisk tone og utmerker seg med et fantasirikt og treffende bildespråk. Jessica Schiefauer (f. 1978) er født og oppvokst i Kungälv utenfor Göteborg. Hun romandebuterte i 2009 med *Om du var jag*. («Jessica Schiefauer: *Pojkarna*, 2011», u.å.)

Her er det spesielt tre aspekter som vektlegges. For det første trekkes det frem hvordan «eventyr og fantasi [blandes] inn i en realistisk skildring», for det andre fremheves det hvordan verket «stiller viktige spørsmål om genus», og for det tredje karakteriseres fortellingen som «poetisk» i sin tone og med et «fantasirikt og treffende bildespråk». Nominasjonsteksten trekker ikke frem noen eksempler for å demonstrere hvordan språket fremstår som fantasifullt eller treffende, men gir et visst innblikk i de identitetsrelaterte aspektene ved boken. For eksempel påpekes det at boken tar utgangspunkt i et jenteperspektiv, og at Kims skikkelse viser hvordan kjønn er noe som «forhandles om». Disse kvalitative vurderingene har jeg plassert innenfor kategoriene språkføring og identitetspolitisk betydning.

Vinnerne av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris i 2013 var Seita Vuorela og Jani Ikonen, med romanen *Karikko*. Av nominasjonsteksten fremgår det at romanen, som er en fantasyfortelling, «fornyser hele sjangeren» («Seita Vuorela og Jani Ikonen (ill.): *Karikko* (Blindskär, 2012)», u.å.). Det kommer ikke entydig frem hvordan denne nyskapningen manifesterer seg, men det nevnes at Vuorela kombinerer stoff fra den «magiske realismen» og den «nå så populære dystopien». Videre trekkes det frem at Vuorela bygger opp intrige ved hjelp av tilbakeblikk, hentydninger og løse deler, og at dette resulterer i en fortellerteknikk som «både utfordrer og belønner leseren». Det trekkes linjer mellom bokens refleksjoner og kjente forfatters verker slik som William Goldings *Fluenes herre*, Alexander

Mellis *Barneregjeringen* og Suzanne Collins' *The Hunger Games*. Vuorelas bruk av gamle myter, slik som finsk folketro og H.C. Andersens *De ville svaner* trekkes frem, uten at dette følges opp med noen eksplisitt kvalitativ vurdering. Jani Ikonens illustrasjoner beskrives som «fengslende» og «fotoaktige» og knyttes opp mot bokens tematikk.

2014

Nominasjonene fra 2014 og deres respektive kategoriseringer er presentert i tabellen nedenfor.

2014	Land	Spenning	Allalderappell	Språkføring	Visuell utforming	Tidligere meritter	Originalitet	Identitetspolitisk betydning
Måret Ánne Sara: Ilmiiid gaskkas	Samiske språkområdet							x
Bárður Oskarsson: Flata kaninin	Færøyene	x	x	x	x			
Rosing og Kreutzmann: Nasaq teqqialik piginnaanilik	Grønland		x	x	x			x
Sofia Nordin: En sekund i taget	Sverige	x				x		x
Eva Lindström: Olli och Mo	Sverige		x		x	x		
Håkon Øvreås og Øyvind Torseter: Brune	Norge	x			x	x		
Gro Dahle og Kaia Linnea Dahle Nyhus (ill.): Krigen	Norge	x	x		x	x		
Lani Yamamoto: Stína stórasæng	Island			x	x			
Andri Snær Magnason: Tímakistan. Mál og menning	Island	x						x
Ville og Aino Tietäväinen: Vain pahaa unta	Finland		x		x			
Sandelin og Pertamo: Råttan Bettan och masken Baudelaire	Finland	x			x		x	x
Hanne Kvist: To af alting	Danmark			x	x			
Jensen og Brøgger: Hall! Hallo! Så er der nye firkantede historier.	Danmark			x	x			

Figur 1.2

Fra 2014 har jeg valgt å ta for meg følgende nominasjoner: Bárður Oskarssons *Flata kaninin*, Kathrine Rosing og Nina Spore Kreutzmanns *Nasaq teqqialik piginnaanilik* og Håkon Øvreås og Øyvind Torseters *Brune*.

Bárður Oskarssons *Flata kaninin* behandler etikk og ansvar på en «følsom og påtrengende måte». Bokens stil blir trukket frem som minimalistisk, både i tekst og bilde, og det poengteres at tekst og bilde fungerer sammen og «sikrer historiens kompleksitet». Nominasjonsteksten kommer med konkrete eksempler på hvordan dette samspillet foregår og vi får til og med presentert sidetall til eksemplene.

For eksempel nevnes ingen bil, men på oppslaget side 13–14 er det en liten grå bil til venstre, der vi til høyre har et helsidesbilde av den flate kaninen som hunden og rotta betrakter fra fortauet. («Bárður Oskarsson: *Flata kaninin*. Bókadeildin 2011», u.å.)

Videre trekkes det frem at Oskarsson bruker vannfarger, og at illustrasjonenes «overveiende gjennomsiktede» og lyse nyanser har en «oppmyknende effekt» på de «usentimentale, nakne illustrasjonene». Her har vi visuelle betraktninger som hviler på en tydelig modernistisk estetikk, en estetikk hvor sentimentalitet ikke hører hjemme. Avslutningsvis betegnes bildeboken som en «sterk fortelling», og som en barnebok for «alle alderstrinn». Utsagnet om at boken passer alle alderstrinn passer åpenbart inn i «allalderappell»-kategorien.

Nasaq teqqialik piginnaanilik, av Kathrine Rosing og Nina Spore Kreutzmann ble gitt ut i 2012, og er Grønlands nominasjon for 2014. Her får vi en relativt kort nominasjonstekst, hvor cirka halvparten er av en vurderende art.

Teksten er enkel og velformulert, og den henvender seg til barn fra 9 år og oppover. Boka er illustrert av Nina Spore Kreutzmann, som benytter seg av tegnede illustrasjoner med fotobakgrunn. Illustrasjonene er realistiske, men gir også plass til fantasien og utgjør dermed et strålende supplement til historien. Temaene i fortellingen er tradisjonsbevissthet kombinert med en åpenhet i forhold til moderniteten og globaliseringen, fantasi, tvil, drømmer, vennskap, mobbing, reiser og kulturmøter. *Nasaq teqqialik piginnaanilik* inviterer barna inn i en magisk, men likevel realistisk verden der de indre urinstinktene følges med overbevisende resultat. En voksen som leser historien høyt, blir med stor sannsynlighet minnet på hvor lojale barn faktisk er. («Kathrine Rosing og Nina Spore Kreutzmann (ill.): *Nasaq teqqialik piginnaanilik*. Milik Publishing 2012», u.å.)

Juryen trekker frem det enkle og velformulerte språket, og bokens illustrasjoner blir karakterisert som realistiske og som et «strålende» supplement til historien.

Nominasjonstekstens vektlegging av tradisjonsbevissthet får meg til å kategorisere nominasjonen under «identitetspolitisk betydning». Denne tradisjonsbevisstheten knyttes opp mot urinstinkter, noe som kun gjøres i nominasjonene til de «små» landene. Den siste setningen fra sitatet ovenfor kan forstås som et trekk ved allalderappell-kategorien, noe som understøttes ved at nominasjonsteksten innledningsvis slår fast at boken henvender seg til barn fra 9 år og oppover. Helhetlig sett er juryens begrunnelse først og fremst av en beskrivende art. Innslagene av kritisk vurdering er henholdsvis «velformulert» om språket, «strålende» om illustrasjonene og «overbevisende» om bokens handling.

Vinneren av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris for 2014 var den norske billedboken *Brune*, skrevet av Håkon Øverås og illustrert av Øyvind Torseter. Nok en gang er den vurderende delen av nominasjonsteksten samlet i slutten av teksten.

Illustrasjonene understreker den underfundige humoren i teksten. Streken er enkel, ansiktsuttrykkene blir desto mer talende. Omgivelser og gjenstander skildres med sans for små detaljer, det være seg et møbel, en katt, en tube lim eller en fantastisk tanke. Fargebruken er sparsom, men virkningsfull, de duse tonene tilfører og underbygger stemningen i boka. Håkon Øverås (f.1974) har tidligere utgitt to diktsamlinger, og debuterer med denne boka som

barnebokforfatter. Øyvind Torseter (f.1972) har illustrasjons-utdannelse fra Kent Institute of Art and Design i England. Han har vunnet en rekke priser, og I 2008 mottok han Bologna Ragazzi Award for bildeboka *Avstikkere*. Brune ble nominert til Brageprisen 2013, og fikk Kulturdepartementets litteraturpris for bokåret 2013. («Håkon Øvreås og Øyvind Torseter (ill.): Brune. Gyldendal 2013», u.å.)

Juryen begrunner nominasjonen med at boken har en underfundig humor som forsterkes av illustrasjonene, og ettersom jeg ikke opererer med en egen kategori for humor tolker jeg dette som et uttrykk for spenning. Den «sparsomme, men virkningsfulle» fargebruken er etter mitt skjønn en kvalitativ vurdering av bokens visuelle uttrykk. Avslutningsvis trekker juryen frem en rekke priser som *Brune* enten har blitt nominert til eller vunnet. Her er det grunn til å merke seg at vurderingen av verket opptar omlag halvparten av den teksten som er blitt sitert ovenfor. Den resterende plassen brukes til å beskrive aspekter ved forfatterne og bokens tidligere meritter i en større sammenheng. De kvalitative vurderingene er her nært knyttet til verkets visuelle uttrykk, hvor unntaket er en enkel henvisning til tekstens humor.

2015

Nominasjonene fra 2015 og deres respektive kategoriseringer er presentert i tabellen nedenfor.

2015	Land	Spenning	Allalderappell	Språkføring	Visuell utforming	Tidligere meritter	Originalitet	Identitetspolitisk betydning
Malin Klingenberg: <i>Alberta Ensten och uppfinnarkungen</i>	Åland	X		X	X	X		X
Jakob Wegelius: <i>Mördarens apa</i>	Sverige	X			X	X		
Frida Nilsson: <i>Jagger, Jagger</i>	Sverige			X	X	X		X
Simon Stranger: <i>De som ikke finnes</i>	Norge			X				X
Geir Gulliksen og Anna Fiske: <i>Joel og Io. En kjærlighetshistorie</i>	Norge	X	X	X	X	X	X	
Bergrún Íris Svævarsdóttir: <i>Vinur minn, vindurinn</i>	Island				X			
Dórarinn Leifsson: <i>Maðurinn sem hataði börn</i>	Island	X				X	X	
Naja Rosing-Asvid: <i>Aqipi – til sommerfest</i>	Grønland		X		X			X
Elin á Rógví og Marjun Reginsdóttir: <i>Og mamma!</i>	Færøyene							
Marjatta Levanto og Julia Vuori: <i>Leonardo oikealta vaseemmalle</i>	Finland				X	X		
Maria Turtshchaninoff: <i>Maresi. Krønikor från Röda klostret</i>	Finland			X				X
Veikko Holmberg og Sissel Horndal: <i>Durrebjærnen og skuterløypa</i>	Samiske språkområdet			X	X			X
Jesper Wung-Sung: <i>Ud med Knud</i>	Danmark	X				X		
Mette Hegnhøj: <i>Ella er mit navn vil du købe det? /Eske med losblade og poetsne</i>	Danmark		X	X				

Figur 1.3

Fra 2015 har jeg valgt å ta for meg følgende nominasjoner: Marjatta Levanto og Julia Vuoris *Leonardo oikealta vaseemmalle*, Geir Gulliksen og Anna Fiskes *Joel og Io. En kjærlighetshistorie* og Jakob Wegelius' *Mördarens apa* som vant prisen i 2015.

Leonardo oikealta vasemmalle er skrevet og illustrert av finnene Marjatta Levanto og Julia Vuori (ill.). Nominasjonsteksten trekker frem omtanken som er lagt i tekstens ombryting og typografi, Marjatta Levantos bakgrunn innen museumspedagogikk og kunstopplæring, samt tidligere priser Levanto og Vuori har vunnet. Utover dette finner vi følgende paragraf som er av spesielt vurderende karakter:

Julia Vuori har samarbeidet med Marjatta Levanto i flere fagbøker for barn. Kjennetegnes hennes er de sagaaktige formene, som på en fortryllende måte kommenterer kunstverkene eller lever sitt eget liv ved siden av dem. En kan med god grunn si at Vuori bringer den sublim bildekunsten til hverdagen og i en form som er lettere tilgjengelig for barn. («Marjatta Levanto og Julia Vuori (ill.): *Leonardo oikealta vasemmalle*. Faglitteratur, Teos, 2014», u.å.)

Her vektlegges den visuelle utformingen i kraft av beskrivelsen «sublim bildekunst», og det understrekes at Vuori gjør denne typen bildekunst «lettere tilgjengelig for barn». På bakgrunn av kommentaren knyttet til ombryting og typografi kunne man også plassert denne nominasjonsteksten under kategorien «språkføring». Jeg anser allikevel ikke denne typen begrunnelse for å passe inn i språkkategorien uten videre. Nominasjonsteksten eksemplifiserer bruken av typografi og ombryting slik: «Blant annet separeres ulike typer tekst på en delikat måte ved hjelp av ulike farger, og via gjennomsiktige sider vises det hvordan skisser og ideer smelter sammen med hverandre». Her er det snakk om en form for visuelt uttrykk som plasserer seg et sted mellom det språklige og det rent billedlige. Ettersom denne formen for begrunnelse ikke kommer opp i andre nominasjoner har jeg valgt å se bort ifra den som et uttrykk for språkføring, og heller kategorisert den som en del av tekstens visuelle utforming. Nominasjonsteksten påpeker at de «sagaaktige formene» lever sitt eget liv «på en fortryllende måte», noe som kan tolkes som et uttrykk for spenning. Dette spenningsmomentet er imidlertid direkte knyttet til Julia Vuori og hennes illustrasjoner. Nominasjonen begrunnes i dette tilfellet i det store og hele på bakgrunn av visuelle aspekter ved verket og ved å vise til forfatteren og illustratørens bakgrunn. De vurderende utsagnene som tas i bruk er «fortryllende» og «banebrytende», samt at det poengteres at Vuoris bildekunst er «sublim» og lett tilgjengelig for barn.

Nominasjonsteksten til Geir Gulliksen og Anna Fiskes *Joel og Io* har de kvalitativt vurderende utsagnene jevnt fordelt over hele teksten. Her finner vi karakteristikk som «treffsikker» og «humoristisk» knyttet til dialogen, «særegen, leken stil» om bildebruken, «spennende» om språket og «original» om bokas uttrykk generelt. Avslutningsvis blir tidligere meritter hos både forfatter og illustratør trukket frem. Denne tekstens vurderinger plasserer seg innenfor seks av de i alt syv kategoriene, henholdsvis språkføring, spenning, visuelt uttrykk, allalderappell, tidligere meritter og originalitet.

Som leser opplever man et stort nærvær, både i tekst og bilder. I mange situasjoner kan også voksne kjenne seg godt igjen. Joel og Io. En kjærlighetshistorie retter seg mot yngre lesere, Ifølge forlaget, er målgruppen barn i alderen seks til ni år. Men boka kan leses av barn i mange aldre. («Geir Gulliksen og Anna Fiske (Ill.): Joel og Io. En kjærlighetshistorie. Roman, Aschehoug, 2014», u.å.)

Fra det siterte tekstutdraget kan man se at det poengteres både at voksne kan kjenne seg igjen i mange av situasjonene i boken, samt at boka kan leses av barn i mange aldre.

Nominasjonsteksten trekker frem forlagets påståtte målgruppe, men motstrider denne anbefalingen ved å hevde at boken passer barn i alle aldre. Her har vi et slags motsetningsforhold mellom forlaget og juryen. Ettersom oppgaven først og fremst tar for seg nominasjonstekstene og juryens begrunnelser, har jeg valgt å lese denne begrunnelsen som et uttrykk for allalderappell.

Jakob Wegelius' *Mördarens apa* er vinneren av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris 2015 og nominasjonsteksten kjennetegnes ved at nesten halvparten av teksten er viet forfatterens bakgrunn og tidligere verker. Av rent kvalitative vurderinger trekkes det frem at boken er en «uvanlig rik og saftig fortelling, med et driv og fortellerglede av det sjeldne slaget» («Jakob Wegelius: Mördarens apa. Roman, Bonnier Carlsen, 2014.», u.å.). Dette utsagnet eksemplifiseres ved å vise til de forskjellige miljøene hvor bokens handling tar sted og bokens forankring i det tidlige 1900-tallet. Videre slår juryen fast at «til å være en bok å gi til tiåringer er den sjeldent tykk, hvilket også medfører at leseren kan oppholde seg lenge, lenge i eventyret og la seg sluke av det». Det legges til grunn at boken virker oppslukende gjennom sin fortelling, noe som er et tydelig uttrykk for spenning. Bokens illustrasjoner betegnes som «detaljrike» og som «inspirert av det tidlige 1900-tallets bruksbilder, noe som også bidrar til følelsen av å befinne seg i en annen tid». Slik sett bidrar bokens visuelle uttrykk også til å skape spenning.

2016

Nominasjonene fra 2016 og deres respektive kategoriseringer er presentert i tabellen nedenfor.

2016	Land	Spenning	Allalderappell	Språkføring	Visuell utforming	Tidligere meritter	Originalitet	Identitetspolitisk betydning
Hanna Gustavsson: Iggy 4-ever	Sverige			X	X	X		X
Frida Nilsson: Ishavspirater	Sverige					X		X
Ragnar Aalbu: Krokodille i treet	Norge	X	X	X		X		
Øyvind Torseter: Mulegutten	Norge	X			X	X		
Arnar Már Arngrímsson: Sölvasaga unglings	Island	X						
Ragnhildur Hólmgeirsdóttir: Koparborgin	Island	X		X				
Bolatla Sílis-Høegh: Aima schHh!	Grønland			X	X			
Bárður Oskarsson: Stríðið um tað góða grasið	Færøylene				X			X
Sanna Tahvanainen og Jenny Lucander (ill.): Drom om drakar	Finland		X		X	X		X
Tomi Kontio og Elina Warsta (ill.): Koira nimeltään Kissa	Finland				X	X		
Marry Allonieida Somby og Biret Máret Hætta (ill.): Cærbmen Bizt	Samiske språkområdet			X	X			X
Sankt Nielsen og Madam Karrebæk (ill.): Da Gud var dreng	Danmark	X			X			
Bent Haller og Lea Letén (ill.): Magnolia af Skagerrak	Danmark		X		X			

Figur 1.4

Fra 2016 har jeg valgt å ta for meg følgende nominasjoner: Arnar Már Arngrímssons *Sölvasaga unglings*, Ragnar Aalbus *Krokodille i treet* og Hanna Gustavssons *Iggy 4-ever*.

Ragnar Aalbus bildebok *Krokodille i treet* har en relativt kort nominasjonstekst på kun 239 ord. Lengden til tross byr den på en rekke kvalitative vurderinger..

Krokodille i treet er en naivistisk billedbok, en enkel fortelling om å være redd og annerledes, fortalt med enkle, men sikre virkemidler. Vi forflytter oss ikke langt i denne boka; himmelen, skogen og det store treet sees fra ulike synsvinkler, men med kreativ utnyttelse av rom og perspektiv. Teksten smelter inn i bildene, og det er krokodillen selv som snakker til oss fra skogen, fra toppen av treet og på full fart mot bakken. Samtidig gir teksten den voksne leseren assosiasjoner til Æsops fabel om hvordan det går når man roper ulv i utide. Og siste oppslag i denne boka er en befriende og overraskende avslutning på historien, nå uten et eneste ord.

Krokodille i treet er en spennende og morsom fortelling for yngre barn, samtidig som den også gir en estetisk og humoristisk opplevelse for den voksne leseren. («Ragnar Aalbu: *Krokodille i treet* Bildebok, Cappelen Damm, 2015», u.å.)

Det kommer tydelig frem at verket er «enkelt» i sitt uttrykk, men i kombinasjon med «sikre virkemidler» fremstår denne enkelheten som et bevisst valg fra forfatterens side. Juryen trekker videre frem bokens «kreative utnyttelse av rom og perspektiv», men eksemplifiserer ikke denne påstanden. Nominasjonstekstens vurderende del avsluttes med et oppsummerende avsnitt som slår fast at verket er en «spennende» fortelling for «yngre barn», samtidig som den trekker frem at den er en «estetisk og humoristisk» opplevelse for voksne. På bakgrunn av

disse karakteristikken har jeg plassert nominasjonsteksten under kategoriene «spenning» og «allalderappell».

Nominasjonsteksten som tar for seg svenske Hanna Gustavssons tegneserie *Iggy 4-ever* kan sies å være tredelt. Én tredjedel av teksten er forbeholdt en rask oppsummering av tegneseriens handling og tematikk, den andre tredjedelen er viet til kvalitativ vurdering og den tredje delen tar for seg forfatterens bakgrunn og tidligere tildelte priser. Den kvalitativt vurderende delen er sitert under.

Med mesterlig gehør fanger Hanna Gustavsson ungdomslivet i dagens Stockholm, sosiale forskjeller og forbrukersamfunnets bakside. Men hun gjør mer enn som så. I sine detaljrike og egensindige bilder setter hun spørsmålstegn ved og leker med både betrakterens og den androgyne Iggys vante forestillinger om kjønn. Legg til perfekt avstemte dialoger og en bildefortelling med driv, og resultatet blir en tegneseriebok som blir lenge, lenge hos leseren. («Hanna Gustavsson: *Iggy 4-ever*. Tegneserie, Galago, 2015», u.å.)

Dette avsnittet eksemplifiserer godt noen av trekkene jeg forsøker å fange opp med kategorien «identitetspolitisk betydning». Sosiale forskjeller, forbrukersamfunnet og forestillinger om kjønn er alle samtidsspørsmål som i denne sammenheng implisitt benevnes som noe positivt ved litterære verker. Juryen legger også vekt på at bildene er «detaljrike og egensindige», samt at det er en «driv» i bildefortellingen. Akkurat hva som menes med «egensindige» i denne sammenheng blir ikke konkretisert, men detaljrik er et forholdsvis selvforklarende begrep. De kvalitative vurderingene i denne nominasjonsteksten legger vekt på identitetspolitiske forhold, den visuelle utformingen og forfatterens tidligere meritter. Nominasjonsteksten nevner også at dialogene er «perfekt avstemte», noe som kan leses som en positiv karakteristikkk av verkets språkføring.

Som et engangstilfelle vil jeg med nominasjonen til Arnar Már Arngrímssons *Sölvasaga unglings* gjengi hele nominasjonsteksten. Dette for å gi et innblikk i hvor underordnede de kvalitative vurderingene kan være i Nordisk råds nominasjonstekster. Dette er også vinneren av prisen i 2016, noe som gjør det hele desto mer interessant.

Sølvi er 15 år gammel og plutselig "foreldreløs". Hans foreldre har bygd et altfor dyrt hus og skylder altfor mange penger. De krangler ofte, men har nå besluttet å ta det best lønnede arbeidet de kan få for sommeren, og drar i hver sin retning.

Sølvi sender de ut på landet, til farmoren hans, en eldgammel "heks". For Sølvi er dette en skjebne verre enn døden, for han får verken ta med seg telefonen eller datamaskinen sin, og disse to apparatene er nå en gang de eneste vennene han har, med unntak av Skygge, som er en like stor taper som han selv.

Sølvi hater skolen, hater foreldrene, hater livet på landet og hater klisjeer. Den verste klisjeen er at problembarn fra byen har godt av å komme ut på landet og jobbe. Det har ikke Sølvi tenkt at skal skje. Han er veldig sint og virker forrevet, som en katt som har vært i slagsmål.

Hvis foreldrene tror at han vil bli modnet og komme til fornuft ved å være hos bestemoren ute på landet, skal han nok vise dem at det ikke virker. Men det er kjedelig å bare kjede seg. Det er også vanskelig å motstå de gode menneskene som finnes rundt ham, og litt etter litt kommer det ro over gutten, men aldri særlig lenge om gangen.

Sölvasaga unglings ("Sölvi, sagaen om et ungt menneske") gir et virkelig vakkert innblikk i stormene som raser i følelseslivet hos unge mennesker som trenger veiledning, men ikke holder det ut, som er besatt av seksuelle impulser ingen vil se eller høre, som frykter å bli forkastet og tørster etter anerkjennelse, men ikke kan finne den rette veien til noe som helst. Romanen er muntert skrevet og humoristisk. Sølvis skapende evner er kolossale, men boka viser samtidig hvor vanskelige ungdomsårene kan være, og hvor kort det kan være til skjebnesvangre ekstremer.

Arnar Már Arngrímsson (f. 1972) er lærer i islandsk ved gymnaset i Akureyri. («Arnar Már Arngrímsson: Sölvasaga unglings. Roman, Sögur, 2015», u.å.)

Denne nominasjonsteksten eksemplifiserer en trend som er svært fremtredende hos nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris: mange ord vies til handlingsreferat. De kvalitative vurderingene er først og fremst juryens påstand om at verket gir et «virkelig vakkert innblikk i stormene som raser [...]», og videre at romanen er «muntert skrevet og humoristisk». Med tanke på hvor mye plass som er viet til handlingsreferat er det overraskende at nominasjonsteksten ikke trekker frem konkrete eksempler fra romanen for å få frem positive sider ved forfatterens språk. Hvorfor siterer ikke juryen et eksempel på forfatterens bruk av humor? Samlet sett kan vi si at denne nominasjonsteksten er gjenfortellende i sin karakter, noe som gjør at den kommer nærmere barnespråket, men som gjør det vanskeligere å forstå *hvorfor* verket er blitt nominert.

2017

Nominasjonene fra 2017 og deres respektive kategoriseringer er presentert i tabellen nedenfor.

2017	Land	Spenning	Allalderappell	Språkføring	Visuell utforming	Tidligere meritter	Originalitet	Identitetspolitisk betydning
Elin Bengtsson: Ormbunkslandet	Sverige			X		X		
Ulf Stark & Linda Bondestam (ill.): Djur som ingen sett utom vi	Sverige	X		X	X	X		
Kirste Paltto: Luohojärvi oainnähusat	Samiske språkområdet			X	X			X
Anders N. Kvammen: Ungdomsskolen	Norge				X	X		
Bjørn Ingvaldsen: Far din	Norge			X		X		
Kristín Ragna Gunnarsdóttir: Úlfur og Edda: Dýrgripurinn	Island	X				X		
Hafsteinn Hafsteinsson: Enginn sá hundinn. Viser av Bjarki Karlsson	Island	X					X	
Rakel Helmsdal: Hon, sum róði eftir ælaboganum	Færøylene	X		X				
Inka Nousiainen og Satu Kettunen: Yökirja	Finland		X	X	X			
Minna Lindeberg og Jenny Lucander (ill.): Vildare, värre, Smilodon	Finland	X	X	X	X			X
Annette Herzog, Katrine Clante (ill.) og Rasmus Bregnhøj (ill.): Hjertestorm – Stormhjerter	Danmark		X		X			
Hanne Kvist: Dyr med pels – og uden	Danmark	X		X	X			

Figur 1.5

Fra 2017 har jeg valgt å ta for meg følgende nominasjoner: Ulf Stark og Linda Bondestams (ill.) *Djur som ingen sett utom vi*, Bjørn Ingvaldsens *Far din* og Rakel Helmsdals *Hon, sum róði eftir ælaboganum*.

Nominasjonsteksten til romanen *Far din* av Bjørn Ingvaldsen, er en nominasjonstekst som tilsynelatende henvender seg til den voksne leseren.

Språket i romanen er enkelt og totalt blottet for sentimentalitet og selvmedlidenhet. Ytre og indre dramatikkk skildres på en nøktern og konkret måte fra guttens synsvinkel. Setningene er korthuggete og har en konstaterende, nesten oppramsende stil som speiler hans psykologiske tilstand preget av akutt avmakt og nummenhet, men også hans iboende mestringssevne og betydelige overlevelsesinstinkt. («Bjørn Ingvaldsen: *Far din*. Roman, Gyldendal Norsk Forlag, 2016», u.å.)

Sitatet røper i liten grad at den tar for seg barne- og ungdomslitteratur, med beskrivelsen av den oppramsende stilen som «speiler hans psykologiske tilstand preget av akutt avmakt og nummenhet». Karakteristikken preges av en analyserende ordbruk og ser ut til å være resultatet av en gjennomgående tolkning av nominasjonsverket. I så måte kunne man tenke seg at verket er godt egnet også for voksne, men dette blir aldri trukket frem i nominasjonsteksten. Det siterte avsnittet ovenfor utgjør hoveddelen av juryens begrunnelse og kjennetegnes ved at den kommenterer sider ved verkets språk. Utover dette blir Ingvaldsens litterære stil betegnet som lavmælt og ordknapp, og dialogene blir karakterisert som

«finskårne». Avslutningsvis trekker juryen frem nominasjoner og priser som Ingvaldsen har blitt tildelt, og slik er denne nominasjonsteksten kategorisert for sin vektlegging av språkføring og tidligere meritter.

Rakel Helmsdals *Hon, sum róði eftir ælaboganum* er «skrevet med en lekende letthet og en framdrift i handlingsforløpet som gjør den fascinerende og underholdende» («Rakel Helmsdal: Hon, sum róði eftir ælaboganum. Roman, Bókadeild Føroya Lærarafelags, 2014», u.å.). Romanen blir videre karakterisert som «sammensatt og flertydig», og med et «rikt bildespråk». Felles for karakteristikkene av dette verket er at de alle tar for seg aspekter ved verkets språk, enten direkte eller indirekte. Boken har en «dybde og fortolkningsmuligheter som kan utfordre og engasjere leseren». I sterk kontrast til den dystre tematikken som er gjennomgående i romanen, knyttet til psykisk sykdom og omsorgssvikt, «sprudler det en tindrende følelse av liv og livsvilje opp av sidene». Juryen konkluderer med at vi settes inn i hovedpersonens situasjon og «får lyst til å kjempe sammen med henne». Avslutningsvis legger nominasjonsteksten ut om forfatterens bakgrunn, men trekker ikke frem noen tidligere priser eller nominasjoner. Alt i alt er dette en nominasjon som legger vekt på verkets språk og spenning.

Ulf Stark og Linda Bondestams (ill.) *Djur som ingen sett utom vi* er vinneren av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris 2017 og kombinerer poesi med «fargesprakende bilder». Den visuelle utformingen kommenteres ytterligere ved å vise til en «livsbejaende fargeprakt og fantasifullt utformede dyr». Mer overordnet trekkes det frem at Linda Bondestrams bilder er med på å skape «en helstøpt lese- og kunstopplevelse». Dette oppnår Bondestram i samspill med Ulf Starks «sprø rim og absurde ordspill». Denne karakteristikken av Starks poesi sier ikke noe om poesiens kvalitet som sådan, men hincer allikevel til kreativitet og språklig kyndighet. Dette blir med andre ord et uttrykk for språkføring. Diktene blir videre beskrevet som «humoristiske og fyndige», og kombinerer dette med en «iboende sorg». Dette følelsmessige aspektet kan forstås som et uttrykk for spenning. Stark og Bondestams tidligere meritter trekkes eksplisitt frem ved å vise til Ulf Starks femti års lange erfaring innen litteratur, samt ved å vise til at han vant Bonniers Juniorförlags barnebokpriskonkurranse i 1984 og siden den gang har blitt tildelt «atskillige store litterære priser». Nominasjonsteksten trekker frem flere eksempler på verkets visuelle utforming og måten dette komplementerer teksten på.

På oppslagetets venstre side regner det tårer ned over de sørgmodige grå fuglene som holder til der. På den høyre siden flyr en liten rød fugl gjennom et grårosa drømmektig og vemodig landskap verdig et japansk tresnitt. De to trærne på bildet strekker de skjøre greinene mot

fuglen, og grensen mellom hav og himmel er symbolsk oppløst. («Ulf Stark & Linda Bondestam (ill.): Djur som ingen sett utom vi. Poesi, Berghs Förlag, 2016», u.å.)

Eksemplene er beskrivende og lar leseren sette seg inn i det visuelle uttrykket uten å ha lest boken. Juryen trekker frem effekten av verkets virkemidler, men tar ikke direkte stilling til hvorvidt dette er verdifullt innen barnelitteratur. Karakteristikken er av en tolkende art, med betraktninger som etter alt å dømme henvender seg til voksne lesere.

2018

Nominasjonene fra 2018 og deres respektive kategoriseringer er presentert i tabellen nedenfor.

2018	Land	Spenning	Allalderappell	Språkføring	Visuell utforming	Tidligere meritter	Originalitet	Identitetspolitisk betydning
Karin Erlandsson: Parfiskaren	Finland		X			X	X	
Sara Bergmark Elfgrén: Norra Latin	Sverige			X		X		
Sara Lundberg: Fågeln i mig flyger vart den vill	Sverige				X	X		
Anne-Grethe Leine Bientie & Meerke Laimi Thomasson Vekteri (ill.): Joekoen sjehteles ryöjnesjæjja	Samiske språkområdet			X	X			X
Torun Lian: Alice og alt du ikke vet og godt er det	Norge				X	X	X	
Hans Petter Laberg: Ingenting blir som før	Norge	X				X		
Áslaug Jónsdóttir, Kalle Güettler og Rakel Helmsdal: Skrímsli í vanda	Island				X	X		
Kristín Helga Gunnarsdóttir: Vertu ósýnilegur – Flóttasaga Ishmaels	Island					X		
Bárður Oskarsson: Træið	Færøylene				X	X		
Magdalena Hai & Teemu Juhani (ill.): Kurnivamahainen kissa	Finland	X			X	X	X	
Mette Vedso: Hest Horse Pferd Cheval Love	Danmark			X			X	
Jesper Wung-Sung & Rasmus Meisler (ill.): Lynkineser	Danmark				X	X		

Figur 1.6

Fra 2018 har jeg valgt å ta for meg følgende nominasjoner: Bárður Oskarssons *Træið*, Magdalena Hai og Teemu Juhani's *Kurnivamahainen kissa*, og Sara Bergmark Elfgrén's *Norra Latin*.

Nominasjonsteksten til *Træið* vier store deler av teksten til bakgrunnsinformasjon om forfatteren Bárður Oskarsson. Ut av de totalt 451 ordene omhandler 208 ord informasjon om Oskarsson og hans tidligere meritter, og juryen trekker frem at Oskarsson med denne nominasjonen er innstilt til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris for tredje gang. Beskrivelser som «underfundig» om Oskarssons bildebøker generelt og «subtil humor» om *Træið* spesielt, utgjør det vurderende aspektet ved nominasjonsteksten. Utover dette blir Oskarssons stil, både litterært og visuelt, beskrevet som «minimalistisk» og «enkel». Sentralt i vurderingen av verket står en tolkning av det visuelle uttrykket, noe som går igjen i mange av nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris.

Store nærmest ensfargede flater gir plass til ettertenksomme nyanser og fokus på de to vennenes ekspressive kroppsspråk i deres ettertenksomme møte midt i den grålige hverdagen med høyt under taket og langt bort til treet. («Bárður Oskarsson: Træið. Bildebok, Bókadeild Føroya Lærarafelags, 2017», u.å.)

I møte med en slik karakteristikk er det interessant å spørre seg hvem som er den implisitte leseren av nominasjonsteksten. I nominasjonstekstens innledende avsnitt får vi en kort oppsummering av bokens handling og tematikk, etterfulgt av retoriske spørsmål som henter til tolkningsmuligheter; «Kanskje kan Bob være tilfreds med det hans åpenbart veldig bereiste venn Hilbert sier?» I kontrast til sitatet ovenfor fremstår dette sitatet som barneorientert, ved å henvende seg direkte til barnet. Samlet sett kan vi si at denne nominasjonsteksten er av en tolkende art, og denne tolkningen bærer preg av en kunstnerisk sjargong og en vektlegging av det visuelle uttrykket. Karakteristikken «ettertenksom» forekommer to ganger i sitatet over, og kan peke på at verket er interessant fordi det oppfordrer barn til refleksjon og ettertanke, men dette momentet trekkes ikke eksplisitt frem i nominasjonsteksten.

Nominasjonsteksten til Magdalena Hai og Teemu Juhani (ill.) *Kurnivamahainen kissa* utgjør en av de lengste begrunnelsene en jury har gitt gjennom historien til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, og med sine totalt 590 ord tar den for seg mange ulike aspekter ved verket. I tråd med de fleste andre av prisens nominasjonstekster innledes også denne med en gjennomgang av verkets handling, for deretter å foreta en vurdering av forfatterens virkemidler. Bildebruken kommenteres i et eget avsnitt, før siste del gjennomgår forfatterens bakgrunn. Blant de vurderende karakteristikkene blir romanen beskrevet som «dypt moralsk» dog med en «løssluppen humor». Det understrekes at *Kurnivamahainen kissa* er «enormt spennende» og videre at boka fornyer eventyrtradisjonen på en «vilt original måte». Illustrasjonene betegnes som «lekne» og det poengteres at de rommer «en overflod av herlige detaljer». Avslutningsvis nevnes det at «Kurnivamahainen kissa har sanket atskillige prisnominasjoner» («Magdalena Hai & Teemu Juhani (ill.): Kurnivamahainen kissa. Eventyrroman, Karisto, 2017», u.å.). Nominasjonsteksten er i betydelig grad vurderende, og underbygger sine vurderinger med konkrete eksempler. Nominasjonsteksten har total elleve avsnitt, hvor hvert avsnitt kommer med et vurderende utsagn som eksemplifiseres. Når juryen beskriver boken som «enormt spennende», konkretiserer juryen sin påstand ved å vise til «kjempekatten som sluker alt». Denne nominasjonsteksten bryter til en viss grad med «normaloppsettet» som har gjort seg gjeldende i mange av de foregående nominasjonstekstene. Den presenterer handling, vurdering og tidligere meritter i samme rekkefølge som så mange andre nominasjonstekster, men bruker mer plass på de kvalitative vurderingene og tilhørende eksempler. Dessuten er teksten som tidligere nevnt delt opp i

mange separate avsnitt.

Sara Bergmark Elfgrens *Norra Latin* beskrives som «drevent og godt fortalt» og med en «engasjerende fortellerglede». Nominasjonsteksten følger samme struktur som mange av de andre nominasjonstekstene, med handlingsreferat etterfulgt av en vurderende del, og avslutningsvis et avsnitt om forfatterens bakgrunn. De fleste av de kvalitative vurderingene er samlet i det følgende avsnittet:

Sjangermessig hører romanen til den fantastiske realismen, og det er nettopp møtet mellom den skarpsynte realismen og de magiske innslagene som gjør romanen så sterk. Sara Bergmark Elfgren er usedvanlig dyktig til å lage god litteratur av det møtet: realismen blir skarpere og mer troverdig av det fantastiske innslaget, og det blir bedre fantasy fordi realismen er så realistisk. Virkelighetens *Norra Latin* har lenge vært et konferansesenter, men for dem som har lest Sara Bergmark Elfgrens roman, vil den alltid være en teaterskole. («Sara Bergmark Elfgren: *Norra Latin*. Ungdomsroman, Rabén Sjögren, 2017», u.å.)

Denne karakteristikken preges av gjentakelse, og det sentrale poenget ser ut til å være at krysningen mellom fantasy og realisme innebærer en gjensidig aksentuering av sjangrenes særpreg. Jeg har tolket denne karakteristikken som en positiv vurdering av verkets språk, men det er også mulig å se dette som et uttrykk for spenning. Dette innebærer imidlertid etter min mening å lese mellom linjene, ettersom spenningsmomentet aldri blir trukket eksplisitt frem. Her er det den litterære kyndigheten som vektlegges, og dette anser jeg som en del av språkføringskategorien.

2019

Nominasjonene fra 2019 og deres respektive kategoriseringer er presentert i tabellen nedenfor.

2019	Land	Spenning	Allalderappell	Språkføring	Visuell utforming	Tidligere meritter	Originalitet	Identitetspolitisk betydning
Ann-Christin Waller & Anni Wikberg (ill.): På en trollsändas vingar	Sverige		X		X			X
Nina Ivarsson: Risulven Risulven	Sverige	X		X		X		
Lena Ollmark & Per Gustavsson (ill.): Den förskräckliga historien om Lilla Hon	Sverige	X			X	X		
Karen Anne Buljo: Šiellaspeajal	Samiske språkområdet			X				X
Kristin Roskifte: Alle sammen teller	Norge	X				X	X	
Eli Hovdenak: Det var ikke en busk	Norge	X			X	X		
Ragnheiður Eyjólfsdóttir: Rotturnar	Island	X				X		
Sigrún Eldjárn: Silfurlykillinn	Island					X		
Camilla Sommer & Pernille Kreutzmann (ill.): Tuttuarannuaq	Grønland				X			X
Rakel Helmsdal & Kathrina Skarðsá (ill.): Miljulotur. Fortellinger	Færøylene		X		X	X		
Maria Tuutschaninoff: Brevet från Maresi	Finland		X			X		
Marika Majjala: Ruusun matka	Finland				X	X		
Jakob Martin Strid: Da Mumbo Jumbo blev kæmpestor	Danmark	X	X			X		
Cecilie Eken: Styrke. Karanagalaksen	Danmark			X		X		

Figur 1.7

Fra 2019 har jeg valgt å ta for meg følgende nominasjoner: Ann-Christin Waller og Anni Wikbergs *På en trollsändas vingar*, Karen Anne Buljos *Šiellaspeajal* og Helmsdal og Skarðsás *Miljulotur*.

Nominasjonen av Ann-Christin Waller og Anni Wikbergs *På en trollsändas vingar* er den eneste nominasjonen av et ålandsk verk i Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris' historie.

Forfatteren Ann-Christin Waller tar utgangspunkt i barns eksistensielle funderinger og drømmer i boka *På en trollsändas vingar*. Hun benytter seg av en tradisjonell eventyrform for å ta opp interessante spørsmål om livet, døden og menneskets eksistens. Waller setter sitt eget preg på teksten ved å ha med ålandske dialektord og -uttrykk i fortellingene. *På en trollsändas vingar* inneholder brokete, fantasifulle fortellinger som passer til høytlesning der en voksen kan fange opp barnets egne tanker og funderinger, noe som kan føre til spennende samtaler barn og voksne imellom. De fargeglade illustrasjonene er laget av Anni Wikberg, som har samarbeidet med Ann-Christin Waller om flere bokprosjekter. («Ann-Christin Waller & Anni Wikberg (ill.): På en trollsändas vingar. Roman, selvutgivelse, 2018», u.å.)

Juryen trekker frem hvordan boken til Waller og Wikberg tar opp interessante spørsmål om livet og vår eksistens, og videre hvordan teksten preges av ålandske dialektord. Dette er aspekter jeg mener passer inn under den identitetspolitiske kategorien. Det er naturligvis

vanskelig å vite i hvilken grad de «interessante spørsmålene» som stilles kan knyttes opp mot identitet uten å ha lest boken i sin helhet, og dette understreker et problematisk aspekt ved denne kategorien. Nominasjonsbegrunnelsen er preget av å trekke frem kvalitetskriterier som ifølge Beardsley og Andersen kan kalles «genetiske», ved at det er egenskaper utenfor selve teksten som vektlegges. Boken beskrives som passende for høytlesning, og som et springbrett for samtale mellom barn og voksen. Dette kan forstås som et uttrykk for allalderappell, samtidig som det er et eksempel på Beardsley og Andersens kognitive vurderingskriterier. Illustrasjonene beskrives som «fargeglade», men vi får ikke spesielt stor innsikt i illustrasjonenes visuelle utforming, ettersom påstanden ikke konkretiseres med eksempler. Denne nominasjonsteksten fremstår som generell og lite konkret i sine kvalitative vurderinger.

Diktsamlingen *Šiellaspajal*, ble skrevet av den samiske forfatteren Karen Anne Buljo i 2017, men nominert i 2019. I nominasjonen finner vi en rekke kvalitative vurderinger som jeg samlet sett har kategorisert som identitetspolitiske. Nominasjonsteksten innledes ved å betegne diktsamlingen som «en veiviser for de unge til den rike symbolverdenen i samisk fortellertradisjon og til et samisk verdensbilde» («Karen Anne Buljo: Šiellaspajal. Diktsamling, Davvi Girji, 2017.», u.å.). Her er det blant annet de samiske, kulturelle perspektivene som utgjør en kvalitativ styrke. Videre trekker nominasjonsteksten frem at forfatteren tar opp viktige temaer for unge mennesker på en «særegen måte», ved å bruke de «mulighetene som finnes i det samiske språket og den samiske fortellertradisjonen». Her trekkes språkbruken frem, men i kraft av det kulturelle, altså det samiske. Avslutningsvis bemerker nominasjonen at forfatteren har en «samisk språkforståelse og en musikalitet i sin måte å bruke språket på», som gjør at hun «skiller seg ut». Nok en gang trekkes det språklige og det samiske frem sammen, men juryen konkretiserer ikke denne påstanden med eksempler. Samlet sett bruker denne nominasjonsbegrunnelsen store deler av teksten på å understreke at forfatteren vektlegger samiske verdier og eksistensielle spørsmål, men uten å underbygge dette med konkrete eksempler. Unntaket er «viktige temaer», hvor forelskelse, kjærlighet, lengsel, skuffelse og sorg trekkes frem. Med andre ord blir vi først og fremst presentert for en generell tematikk, og de kvalitative vurderingene fremstår som vage. Hva «musikalitet» innebærer i en språklig forstand blir for eksempel ikke spesifisert.

Nominasjonsteksten til Helmsdal og Skarðsás *Miljuløtur* er en av begrunnelsene som, i likhet med nominasjonsteksten til *Kurnivamahainen kissa*, kontinuerlig vurderer verket kvalitativt gjennom hele nominasjonsteksten. Nominasjonen åpner ved å stadfeste en «viktig og essensiell del av barnelitteraturen», nemlig å skrive troverdig og overbevisende om ting

som opptar barn. Nominasjonen hevder at Helmsdal «når helt inn i kjernen av barnets sinn» med en skildring som er «troverdig, vakker og stilfull».

Menneskeskildringen i boka er så grunnleggende allmennmenneskelig at både barn og voksne kan gjenkjenne Miljas følelsesmessige aketurer forårsaket av de små tingene i hverdagen. (...) Fortellingene i tekst og bilder er vakre, helstøpte historier hver for seg, men de får et løft ettersom de knyttes til hverandre med en tråd av små bemerkninger og små ting som går igjen og skaper en helhet. («Rakel Helmsdal & Kathrina Skarðsá (ill.): Miljuløtur. Fortellinger, Bókadeild Føroya Lærarafelags, 2018», u.å.)

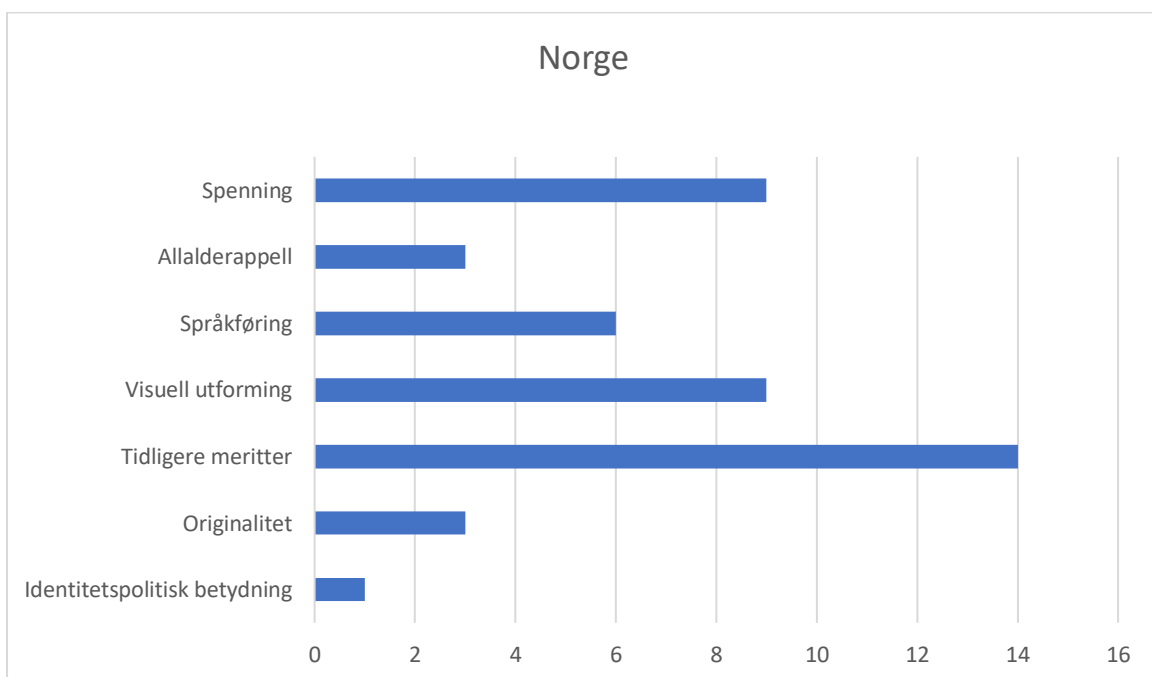
Her går det også an å hevde at de kvalitative vurderingene er noe vage, men vi får allikevel eksempler på *hvordan* forfatteren oppnår de prisverdige momentene i sin tekst. I dette tilfellet ved at Miljas følelser knyttes opp mot små hendelser i hverdagen, og ved at illustrasjonene har en rød tråd som knytter dem sammen med hverandre og med teksten for øvrig.

Illustrasjonene i boken beskrives som «nyanserte» og som «tydelig laget av en voksen», noe som bidrar til illustrasjonenes «følelsesmessige dybde». Her ser vi flere av Beardsleys estetiske kriterier på en gang. Beskrivelsen av illustrasjonene som «nyanserte» passer inn under Beardsleys objektive kriterier, ved å beskrive verkets kompleksitet (1981, s. 462). At illustrasjonen «tydelig er laget av en voksen» er et aspekt som går forut for verket i seg selv, og er slik et eksempel på Beardsleys «genetiske» kriterium. Til slutt påpekes illustrasjonenes «følelsesmessige dybde», som sier noe om hvordan vi som mottaker av verket lar oss påvirke, og som passer godt innunder både Beardsleys affektive og kognitive kriterier.

3.2 Nasjonale forskjeller

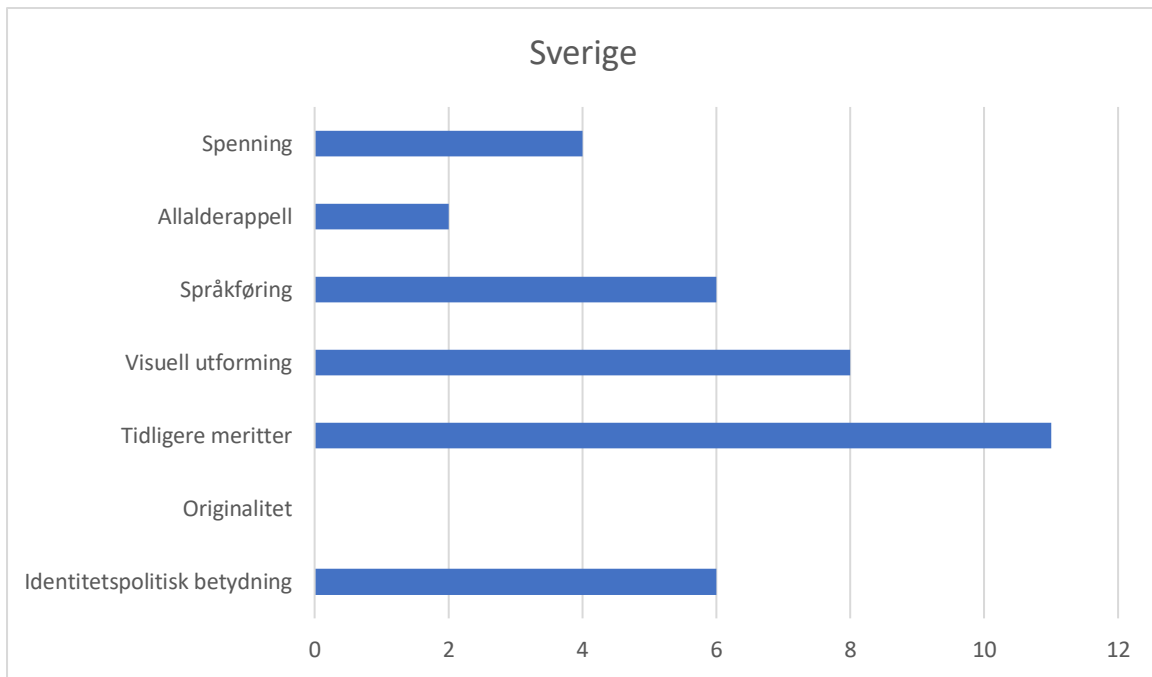
Når vi skal se på trekk ved de individuelle landene er det viktig å ha med seg spriket i datamengde. Dette innebærer i praksis at de «store» landene slik som Norge, Sverige og Danmark, har flere nominerte hvert år enn de «små» landene. Dette er et iboende trekk ved Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, og det har visse implikasjoner. Det er ikke like lett å trekke slutninger fra datamaterialet til Grønland, Færøyene og de samiske bidragene, fordi datamaterialet i praksis er halvert. Videre er Åland kun blitt nominert én gang i løpet av de siste syv årene, og det er naturligvis ikke mulig å trekke noen reelle slutninger ut ifra et slik datamateriale. Jeg vil allikevel trekke frem og kommentere nominasjonene med svakere datagrunnlag, spesielt fordi færre nominasjoner innebærer at vi kan tillegge en viss ekstra vekt til begrunnelsene. Når Åland kun nomineres én gang i løpet av syv år, er det grunn til å tro at nettopp dette ene bidraget bærer en spesiell tyngde, men i kraft av hva?

På bakgrunn av de aggregerte dataene kan vi på nasjonalt plan se visse tendenser. For eksempel finner vi at Norge er det landet som i størst grad legger vekt på tidligere priser og nominasjoner hos de nominerte forfatterne. Utover dette kriteriet, som er det mest fremtredende av de syv kriteriene, er det spenning og visuell utforming som vektlegges mest.

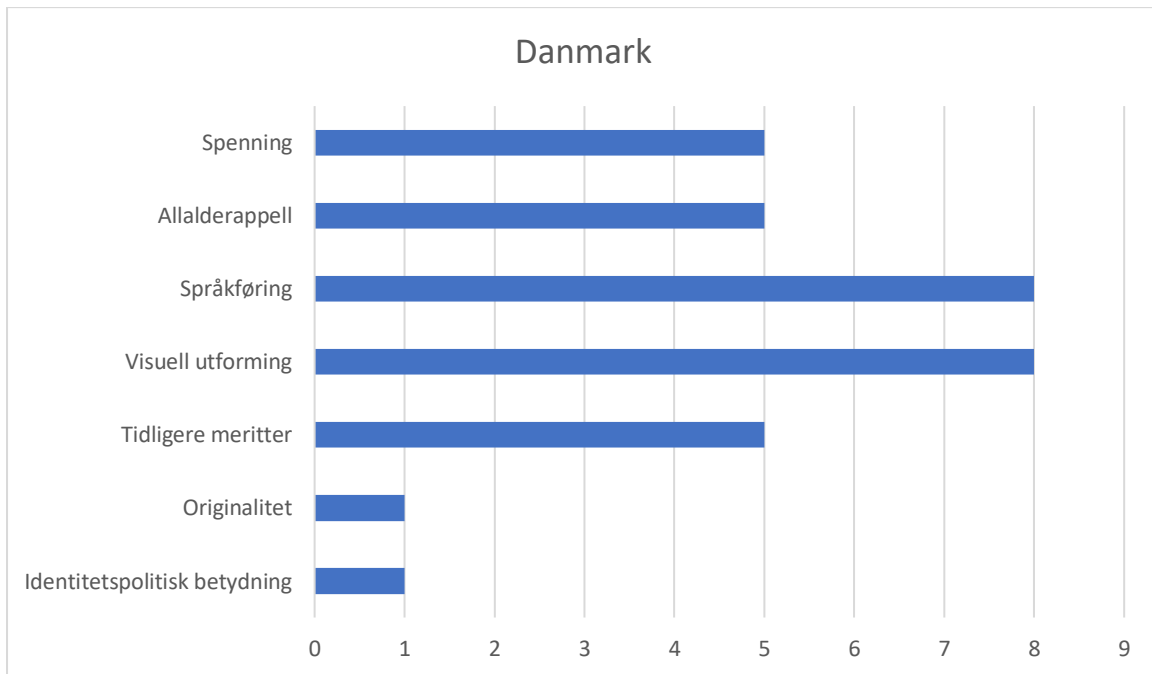
Figur 2.1

Sverige tillegger i likhet med Norge tidligere meritter stor tyngde, med hele 11 (av totalt 14 nominasjoner) begrunnelser av denne typen. Utover dette fremhever de svenske nominasjonene spesielt språkføring, bildebruk og identitetspolitisk betydning, mens originalitet aldri trekkes frem.

Figur 2.2

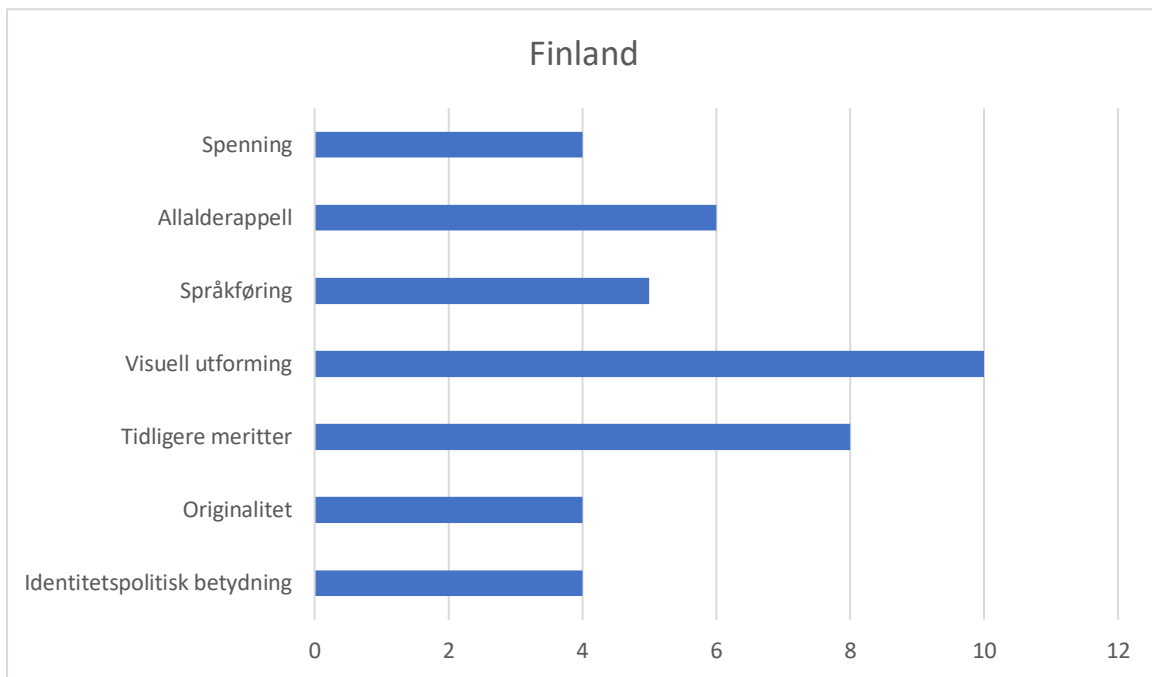
Danmark vektlegger språkføring og visuell utforming spesielt, med en ellers jevn fordeling på kategoriene spenning, allalderappell og tidligere meritter. Originalitet og identitetspolitisk betydning blir kun trukket frem én gang hver, og skiller seg slik markant ut.

Figur 2.3

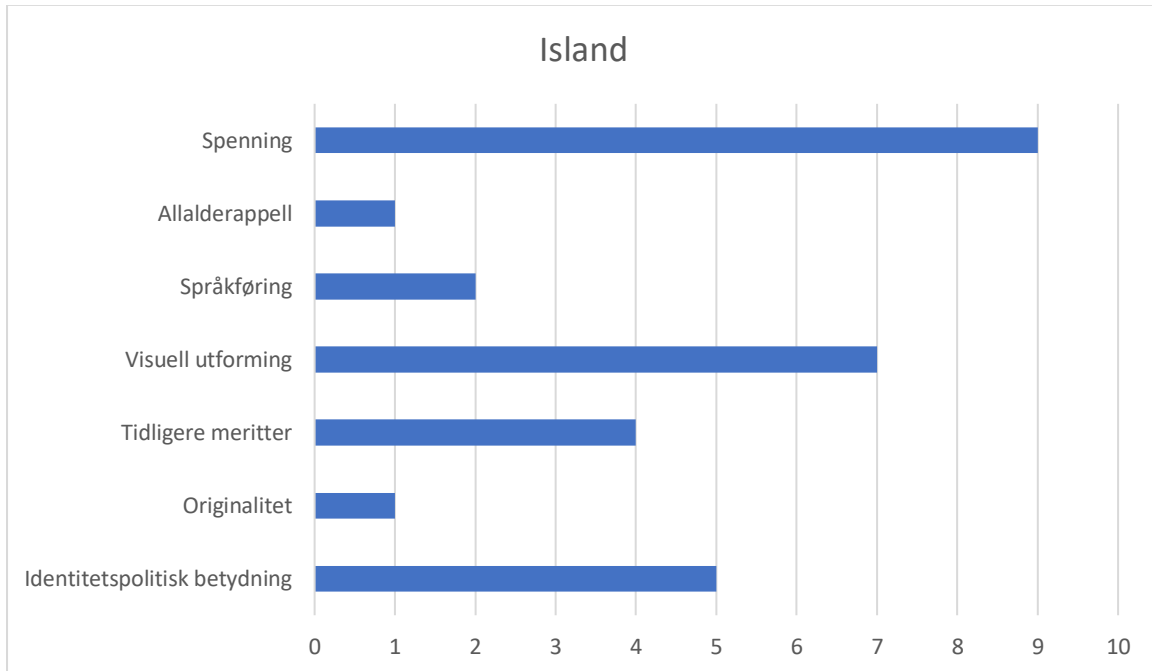
Finland har en jevn fordeling over alle de syv kategoriene, og det er først og fremst visuell utforming som skiller seg ut. Visuell utforming blir trukket frem 10 ganger, og etterfølges av tidligere meritter på syv ganger. Slik kan Finland sies å være representativ for Nordisk råd

generelt.

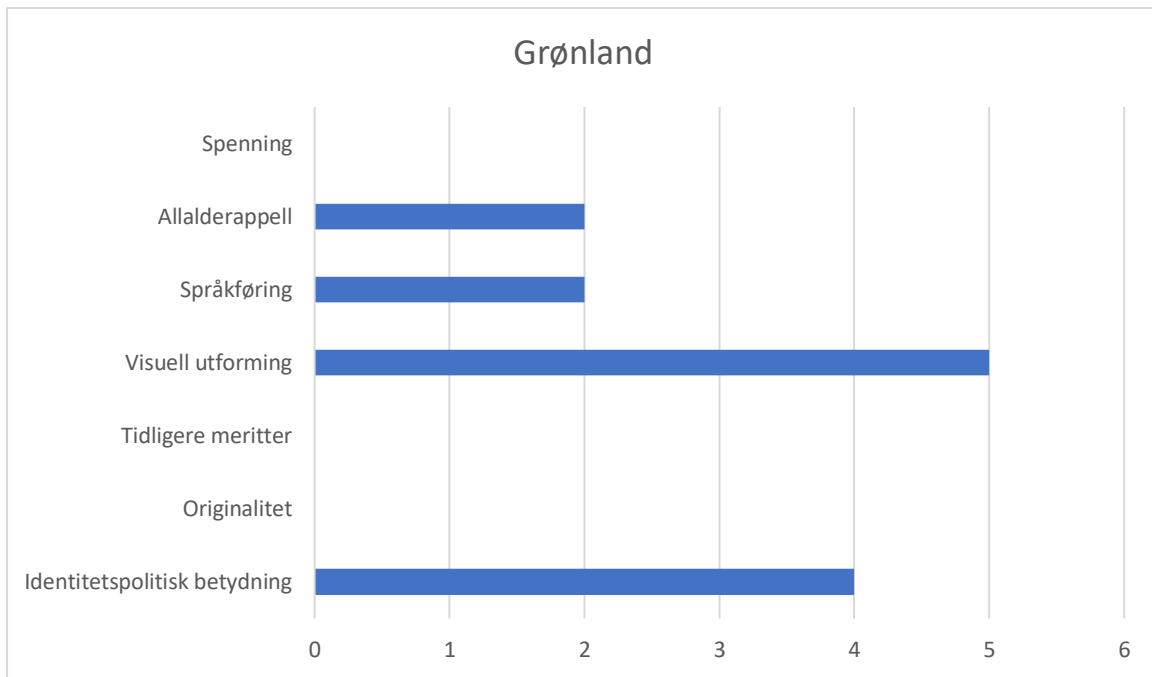
Figur 2.4

Island legger markant vekt på spenning, visuell utforming og identitetspolitisk betydning, men liten vekt på de resterende kriteriene.

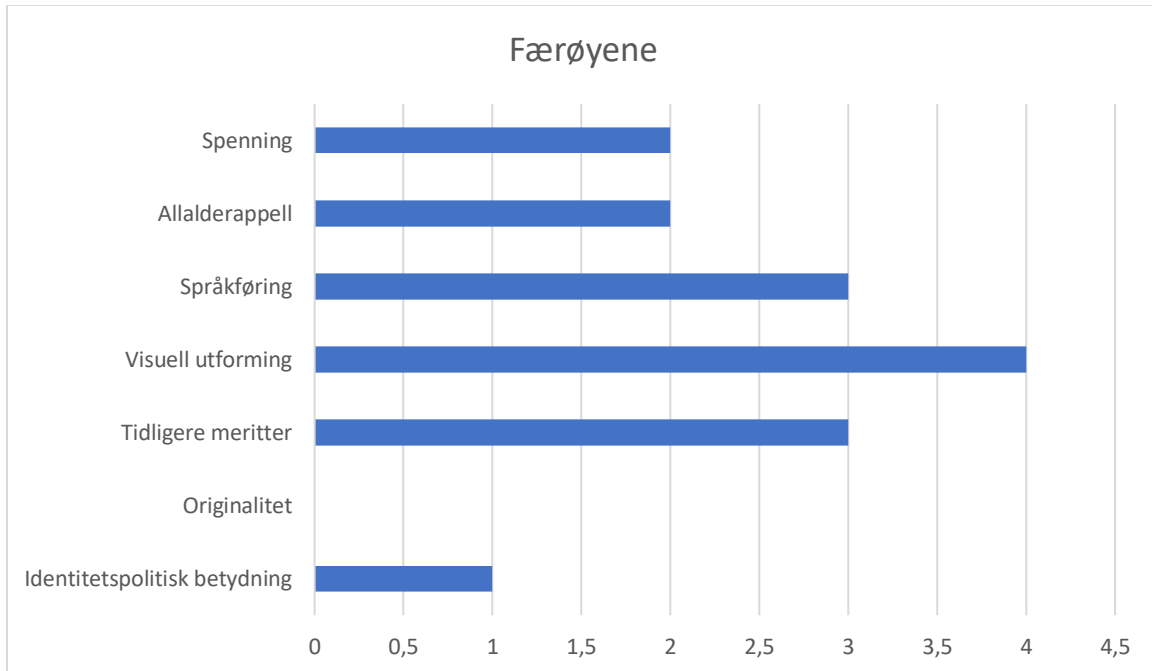
Figur 2.5

Når det gjelder de små landene, finner vi at Grønland legger stor vekt på visuell utforming, men ikke nevner hverken spenning, tidligere meritter eller originalitet.

Figur 2.6

Færøyene har i likhet med Finland en nokså jevn fordeling av sine vurderingskriterier. Originalitet er det eneste kriteriet som uteblir, og identitetspolitisk betydning blir kun nevnt én gang.

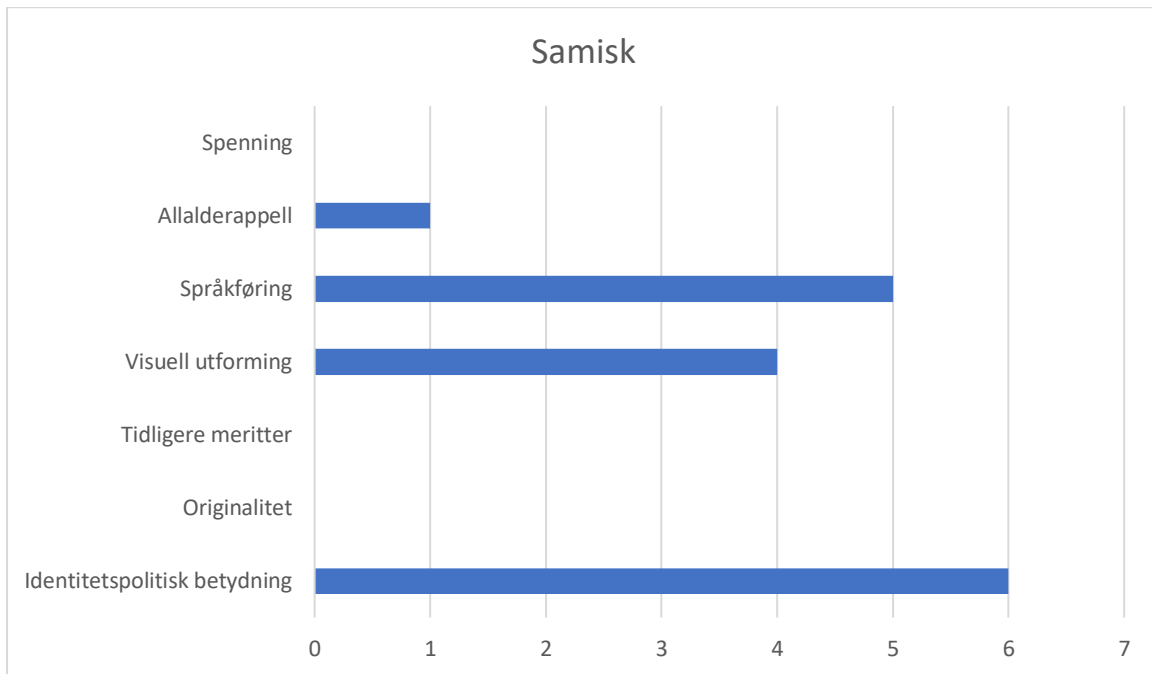

Figur 2.7

De samiske nominasjonene utmerker seg ved vektleggingen av de identitetspolitiske aspektene. Dette kriteriet blir trukket frem 6 ganger, like mange som hos Sverige, til tross for at Sverige har dobbelt så mange nominasjoner. Den identitetspolitiske kategorien er hos det

samiske språkområdet først og fremst et uttrykk for samisk kultur og tradisjoner. Dette viser et problematisk trekk ved denne kategorien, ettersom den rommer noe annet for de fleste andre land. Utover dette blir språkføring og visuell utforming tydelig vektlagt, mens spenning, tidligere meritter og originalitet aldri blir vektlagt.

Figur 2.8

Åland har kun blitt nominert én gang, med boken *Alberta Ensten och oppfinnarkungen* av Malin Klingenberg, i 2015. Denne nominasjonen vektlegger språkføring, visuell utforming, spenning, identitetspolitisk betydning og tidligere meritter. Det er vanskelig å ta stilling til hvorfor Åland fikk nominert et verk i 2015, og ikke i noen av de andre årene. Helt konkret trekker nominasjonen frem at «det er barna som er mer foretaksomme, klarsynte og medmenneskelige enn de voksne», og at forfatteren viser en «innlysende kjønnsbevissthet» som oppleves som «moderne». Mulige forklaringer er at det ikke er blitt skrevet mye barnelitteratur i Åland siden 2013, eller at Åland står svak i det litterære nordiske samarbeidet.

3.3 Nominasjonenes begrunnelser – likheter og forskjeller

Når jeg nå har sett på de konkrete nominasjonstekstene og forskjeller mellom de nordiske landene, blir det hensiktsmessig å sammenligne nominasjonstekstene med utgangspunkt i de syv kategoriene jeg har plassert dem innenfor. I hvilken grad preges nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris av samstemthet på tvers av de ulike nasjonale juryene? I det følgende vil jeg sammenligne måten de syv kategoriene jeg skisserte forut for analysen blir begrunnet i de ulike nominasjonstekstene. Jeg vil gå systematisk igjennom de syv kategoriene, og se på likheter og forskjeller i måten nominasjonstekstene begrunnes. Samtlige nominasjonstekster er å finne på Nordisk råds hjemmesider (Nordisk råd, 2020).

Spenningskriteriet er en kategori som i min oppgave favner nokså vidt. En tendens blant nominasjonstekstene er at bruk av humor trekkes frem, og dette er en begrunnelse jeg har valgt å plassere innenfor spenningskategorien. Arnar Már Arngrímssons *Sölvasaga unglings* beskrives som «muntert skrevet og humoristisk», på samme måte som Ragnar Aalbus *Krokodille i treet* betegnes som en «spennende og morsom fortelling for yngre barn».

Øyvind Torseters bildebok *Mulegutt* karakteriseres som «humoristisk, dramatisk og vakker», og det er en viss tendens blant nominasjonstekstene til å knytte spenning og humor sammen. I nominasjonsteksten til *Den förskräckliga historien om Lilla Hon* beskrives verket som et «skrekkeeventyr av et sjeldent slag» og videre påpekes det at «komiske overdrivelser [skaper] en skrudd humor». I nominasjonsteksten til *Mulegutt* kan vi lese at «Boka er både humoristisk, dramatisk og vakker. Hvert oppslag er overraskende og ulikt det forrige». Begge nominasjonstekstene peker altså på humor som et viktig trekk. I det førstnevnte tilfellet er karakteristikken noe mer implisitt, ettersom det vises til skrekksjangeren uten å gå videre inn på hvilke trekk som gjør boken spennende. Nominasjonsteksten til *Den förskräckliga historien om Lilla Hon* kommer imidlertid med konkrete eksempler på bokens tematikk, slik som «blod og mord og kjøttøkser». I *Muleguttens* tilfelle spesifiseres det noe mer ved å vise til at boken er dramatisk og vakker, samt at den stadig overrasker. Spenningen knyttes dessuten opp mot bokens illustrasjoner og det understrekes at «det er alltid noe å hvile blikket på».

I nominasjonsteksten til Sofia Nordins *En sekund i taget* trekkes spenning frem ved å vise til verket som «gripende, tett og frastøtende». Her er det Beardsleys affektive kriterium som nok en gang gjør seg gjeldende. At teksten er «gripende» innebærer at vi som leser blir fanget av fortellingen, og at vi derfor ønsker å lese videre. Dette er en noe mer implisitt måte å få frem spenningsmomentet enn hos for eksempel Jakob Wegelius' *Mördarens apa*, hvor

juryen hevder at leseren kan «oppholde seg lenge, lenge i eventyret og la seg sluke av det». Like vanlig er det at spenning som moment blir trukket frem helt konkret. I nominasjonsteksten til Hans Petter Labergs *Ingenting blir som før* kan vi lese at romanen er «spennende, slik en god roman for ungdom bør være», og Magdalena Hai og Teemu Juhanis *Kurnivamahainen kissa* beskrives enkelt og greit som «enormt spennende».

Allalderappell kommer til uttrykk på en rekke måter. Først og fremst har vi de beskrivelsene som rett ut kategoriserer nominasjonen som passende for alle aldre. Et eksempel på dette finner vi hos Karin Erlandssons *Pärlfiskaren*. Romanen beskrives som «et tidløst og nyskapende allaldereventyr som passer bra å lese høyt og oppleve sammen». I likhet med de fleste av nominasjonstekstene hos Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris får vi imidlertid ikke noen utdypende begrunnelse av hva som gjør verket tidløst, nyskapende og passende for både barn og voksne. Det samme er tilfellet hos Jónsdóttir, Güettler og Helmsdals *Skrímslaerjur*, hvor verkets «underfundighet og psykologiske dybde» trekkes frem. Jeg har tolket den «psykologiske dybden» som en karakteristikk tilhørende allalderappell-kategorien, ettersom dette er et aspekt jeg antar hovedsakelig voksne vil bite seg merke i. Videre trekker nominasjonsteksten frem at forfatterne har skapt «morsomme og interessante skikkelser som barn lett kan føle samhørighet med og voksne kan ha moro av». Dette er en mer implisitt beskrivelse av allalderappell. Vi får delvis vite *hva* som er grunnen til at teksten passer både for barn og voksne, uten at nominasjonsteksten eksplisitt skriver at verket «passer alle aldre».

En enda mer subtil karakteristikk som passer inn i allalderappell-kategorien finner vi i Kim og Eva Erikssons *Søndag*. Her kjennetegnes fortellingen ved at den «ligger godt i barneører når den blir lest høyt, men som også rommer et vell av små bemerkninger som appellerer til den voksne (høyt)leserens refleksjoner». Her fremstår det som om boken først og fremst er ment for barn som ikke selv kan lese, ettersom den viser til høytlesning, men at den også har appell for voksne. Dette eksemplifiserer allalderappell-kategoriens sammensatthet, ettersom den rommer mer enn bøker ment for barn i *alle* aldre.

Når det gjelder **språkføring** trekkes det ofte frem at språket er enkelt, slik som hos Mette Hegnøys *Ella er mit navn vil du købe det? Æske med løsblade og poetsne*, Rosing og Kreutzmanns *Nasaq teqqialik piginnaailik*, og Ragnar Aalbus *Krokodille i treet*. Andre karakteristikker som går igjen er «lettlest», «tett», «stramt» og «treffende».

I *Durrebjørnen og skuterløypa* blir språket beskrevet som gjenspeilende for den muntlige samiske måten å fortelle på, og det understrekes at forfatteren klarer å bruke

naturbegreper «uten at syntaksen blir for vanskelig». Denne beskrivelsen bærer preg av både å vise til trekk ved samisk identitet, nemlig samisk fortellermåte, samt å referere til tekstens syntaks. Det poengteres at plottet er lett å følge med på og nominasjonsteksten trekker også frem at leseren «får sympati med bjørnene», altså at språket klarer å skape innlevelse. I nominasjonsteksten til *Nasaq teqqialik piginnaanilik* blir språket noe mer eksplisitt karakterisert, gjennom setningen «Teksten er enkel og velformulert». Avslutningsvis i nominasjonsteksten trekkes det dessuten frem at boken «inviterer barna inn i en magisk, men likevel realistisk verden». Dette viser til en form for innlevelse som teksten klarer å skape, og slik kan vi se en tydelig likhet mellom nominasjonstekstene til *Durrebjørnen og skuterløypa* og *Nasaq teqqialik piginnaanilik*.

I nominasjonen til Simon Strangers *De som ikke finnes* beskriver juryen verket som «en sterk historie fortalt i et nøkternt, stilsikkert litterært språk». Denne karakteristikken passer godt overens med Beardsleys objektive kriterium, ettersom den viser til verkets grad av sammensatt struktur, i dette tilfellet «nøkternt» og «stilsikkert» språk (Beardsley, 1981, s. 462). En kombinasjon av Beardsleys objektive og genetiske kriterier finner vi hos Geir Gulliksen og Anna Fiske, i nominasjonsteksten til romanen *Joel og Io*: «Språket er observerende, setningene er korte og presise, med originale språklige bilder». Her kombineres objektive beskrivelser av språket som «observerende» og «presist» med et utsagn om at det billedlige språket er originalt.

Nominasjonsteksten til Cecilie Ekens *Styrke* skiller seg ut fra de øvrige nominasjonstekstene ved å vise til en annen forfatter. Juryen hevder at Eken språklig sett «mestrer det unike», og at hun «lever opp til kravene til barne- og ungdomslitteratur av høyeste karat som tillegges Astrid Lindgren», hvor disse kravene spesifiseres til å «skrive stort» og å «skrive enkelt».

Visuell utforming kommer også til uttrykk på ulike måter. I flere av nominasjonstekstene trekkes det frem hvordan illustrasjoner er med på å skape en helhet i fortellingen. Dette ser vi blant annet hos Håkon Øvreås og Øyvind Torseters *Brune*. Nominasjonsteksten beskriver fargebruken som «sparsom, men virkningsfull» og poengterer videre at «de duse tonene tilfører og underbygger stemningen i boka». En lignende beskrivelse finner vi i nominasjonsteksten til *Tuttuarannguaq*, hvor «illustrasjonene er vakre og fungerer godt i samspill med fortellingen, samtidig som de bygger opp under barnets opplevelse av situasjonen». Her får vi også barnets perspektiv med i betraktningen. I *Den förskräckliga historien om Lilla Hon* er det visuelle uttrykket preget av «mørke illustrasjoner som fråtser i

redslar», og knyttes opp mot verkets overordnede skrekktematikk. I nominasjonsteksten til *Mulegutt* trekkes det frem at «fargebruken er særegen og sterk, og framhever streken og de hvite figurene», og det vises som tidligere nevnt til at tekst og illustrasjoner utfyller hverandre. Slik sett bærer begge begrunnelsene preg av at bilde og tekst virker sammen, men dette blir kun uttrykt eksplisitt i nominasjonsteksten til *Mulegutt*. Hos *Alberta Ensten og oppfinnarkungen* er Ida-Maria Wikströms illustrasjoner ifølge juryen med på å bidra til bokas «tidløse uttrykk».

I andre nominasjonstekster vises det til spesifikke trekk ved illustrasjonene i seg selv og effekten det har på leseren. I nominasjonen av *Vinur minn, vindurinn* skriver juryen at «fargene er milde pastellfarger, og tegningen i forgrunnen er figurativ og enkel, selv om fargesammensetningen ikke er det». Et lignende eksempel finner vi hos *Dröm om drakar*, hvor vi blant annet kan lese at «kombinasjonen av turkis og oransje er dynamisk. De omsorgsfullt komponerte og kunstnerisk tiltalende helhetene bærer dessuten et poetisk preg». Denne beskrivelsen er noe mer tolkende enn hos *Vinur minn, vindurinn*, som først og fremst beskriver det visuelle uttrykket. De to ovennevnte eksemplene er allikevel unntaket snarere enn regelen; det visuelle uttrykket blir trukket frem i mange nominasjonstekster, men som oftest i kraft av måten illustrasjonene utfyller teksten. Når det er sagt, vil begge disse måtene å trekke frem det visuelle uttrykket på være en sentral del av den estetiske vurderingen som helhet.

Måten **tidligere meritter** blir trukket frem på varierer i liten grad. Her er det stort sett kun variasjon i hvor spesifikt og omstendelig de tidligere merittene gjengis. I eksempelvis *Durrebjørnen og skuterløypa* og *Nasaq teqqialik piginnaanilik* blir tidligere meritter trukket frem på samme måte, ved at det vises direkte til konkrete priser. I nominasjonsteksten til Þórarinn Leifssons *Maðurinn sem hataði börn* spesifiseres det ikke hvilke priser boken tidligere er blitt nominert til, bare at boken er blitt «nominert til mange priser på Island». Utover dette er det i enkelte nominasjonstekster lagt ekstra vekt på enkelte priser, ved å vise til prestisje. For eksempel i nominasjonsteksten til *Mördarens apa* hvor vi kan lese at «Jakob Wegelius har lyktes med noe så uvanlig som å få den prestisjefylte Augustpriset for begge disse bøkene» (*Mördarens apa* og *Legenden om Sally Jones*). Også i nominasjonsteksten til Frida Nilssons *Ishavspirater* blir det trukket frem at hun er blitt nominert til den «prestisjetunge Augustprisen». Det at tidligere meritter hos forfatterne nominert til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris blir trukket frem såpass ofte, kan tyde på en konsensus rundt viktigheten av tidligere meritter hos forfatterne.

Måten **originalitet** trekkes frem i nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris varierer til en viss grad. Mest vanlig er det allikevel at kreativitet blir trukket frem nokså eksplisitt, slik som hos Kristin Roskiftes *Alle sammen teller*, hvor verket beskrives som «annerledes og enestående innenfor sin sjanger. På samme måte får vi originaliteten bekreftet svart på hvitt i nominasjonsteksten til *Kurnivamahainen kissa*, med juryens påstand om at boken «forny (..) eventyrtradisjonen på en vilt original måte». Begge disse begrunnelsene knytter originaliteten opp mot sjanger, og bidrar slik til å konkretisere påstanden. En noe mer implisitt beskrivelse finner vi i nominasjonsteksten til *Alice og alt du ikke vet og godt er det*. Her beskriver juryen verket som et «sjeldent nyansert portrett av ei innadvendt jente». Det er først og fremst beskrivelsen «sjeldent» som får meg til å kategorisere denne teksten som original, ettersom den viser til noe utenom det vanlige.

Kategorien **identitetspolitisk betydning** er en vid kategori som rommer en rekke ulike perspektiver og beskrivelser. For det første rommer den begrunnelser knyttet til minoritetskulturer og deres tradisjoner. Karen Anne Buljos *Šiellaspeajal*, nominert i 2019, fungerer som en «veiviser for de unge til den rike symbolverdenen i samisk fortellertradisjon og til et samisk verdensbilde». Det samiske språket og den samiske fortellertradisjonen brukes her til å ta opp «viktige temaer for unge mennesker». Her får vi med oss både minoritetsaspektet, samt et samtidsaspekt. Den identitetspolitiske kategorien kommer hos *Durrebjørnen og skuterløypa* frem sammen med en karakteristikk av språket, nettopp ved henvisningen til den muntlige, samiske fortellertradisjonen. Det kan også argumenteres for at den identitetspolitiske kategorien kommer til uttrykk gjennom handlingsreferatet i nominasjonsteksten. På en lignende måte skriver juryen om Waller og Wikbergs *På en trollsländas vingar* at den «setter sitt eget preg på teksten ved å ha med ålandske dialektord og -uttrykk», og videre at teksten tar opp «interessante spørsmål». Hos *Nasaq teqqialik piginnaanilik* blir de identitetspolitiske aspektene nok en gang trukket frem på en selvstendig måte, gjennom setningen «temaene i fortellingen er tradisjonsbevissthet kombinert med et åpent forhold til moderniteten og globaliseringen». En del av disse beskrivelsene kan naturligvis også ses som et uttrykk for språkføring, men det identitetspolitiske er naturlig nok uløselig knyttet til språk, spesielt i en litterær sammenheng.

Et annet uttrykk for identitetspolitisk betydning er knyttet til samtidsspørsmål, noe jeg så vidt har vært inne på i de foregående eksemplene. I Frida Nilssons *Ishavspirater* trekker juryen frem verkets «økokritiske agenda». Her stiller forfatteren «spørsmålstegn ved menneskets eiendomsbegjær» og dette resulterer i en «saftig eventyrfortelling med alvor i

bunnen». Dette er et aspekt som skiller seg ut, og det er få nominasjonstekster som trekker frem dette aspektet. Et lignende alvor kan vi finne i Simon Strangers *De som ikke finnes*, hvor det settes fokus på et «brennaktuelt politisk tema», nemlig papirløse flyktninger. Dette er et eksempel på Per Thomas Andersens moralsk-politiske kriterium; det vises til trekk ved verket som er nært knyttet til forfatterens livssyn. Andersen (1987, s. 19) understreker at det er viktig å opprettholde skillet mellom forfatterens personlige holdninger og de holdningene som kommer til uttrykk i teksten. Til tross for Andersens forbehold er det interessant å merke seg at det moralsk-politiske kriteriet slik sett grenser mot det genetiske kriteriet, ved at begge tar for seg personlige trekk ved forfatteren.

Det siste hovedaspektet som «identitetspolitiske betydning» rommer, er tematikk knyttet til kjønnsidentitet. Problematiseringer av gamle og nye forståelser av kjønn, og hvordan barn relaterer til disse. Hos *Alberta Ensten och uppfinnarkungen* understreker juryen forfatterens «innlysende kjønnsbevissthet», mens vi i *Maresi. Krönikor från Röda klostret* møter et «konsekvent kvinneperspektiv». Dette perspektivet eksemplifiseres ved å vise til en «kjønnskrig i miniformat». Enda mer direkte knyttet til kjønnsidentitet er Jessica Schiefauers *Pojkarna*, hvis nominasjonstekst beskriver den som «en idéroman som belyser jenters og gutters ulike vilkår ved å stille viktige spørsmål om genus».

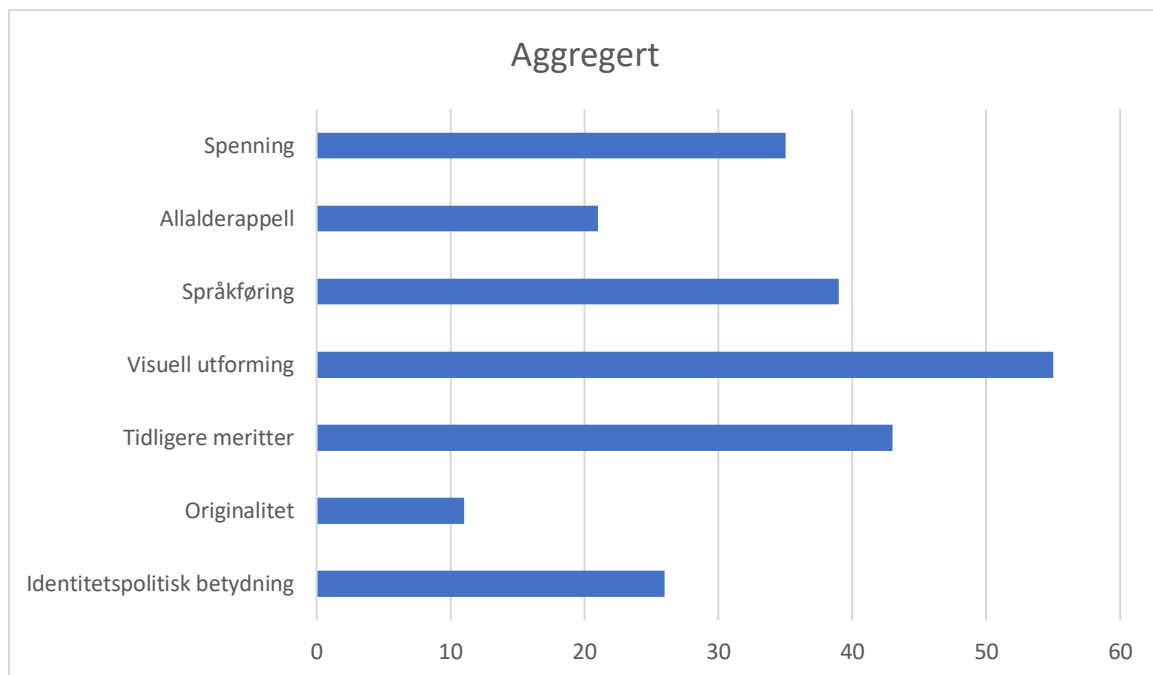
3.4 Hovedfunn

Jeg har nå tatt for meg tre nominasjonstekster fra hvert av de syv årene Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris har blitt utdelt. I tillegg har jeg sammenlignet forskjeller i begrunnelsene på tvers av land, og måten nominasjonene begrunnes innad i de syv kategoriene. Forhåpentligvis har denne gjennomgangen fått frem noen sentrale trekk ved nominasjonstekstene og gitt en viss innsikt i hvordan juryen begrunner sine nominasjoner. Jeg har imidlertid ikke plass til å ta for meg samtlige nominasjonstekster, eller å gjennomføre en uttømmende gjennomgang av mangfoldet innad i de syv kategoriene. På bakgrunn av de eksemplene jeg har presentert så langt, ønsker jeg nå å komme med noen generelle betraktninger om Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris som helhet, og noen karakteristiske trekk ved måten nominasjonene begrunnes. I det følgende vil jeg oppsummere hovedfunnene i oppgaven, og ta for meg noen tendenser ved de kvalitative begrunnelsene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris i perioden 2013 til 2019. Videre vil jeg si noen ord om billedbokens rolle i Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, og hvordan visuell kompetanse kommer til uttrykk gjennom nominasjonstekstene. Avslutningsvis vil jeg knytte kategorien «tidligere meritter» opp mot James English' teori om litterær prestisje.

Trekk ved de ulike årene 2013-2019

De syv kategoriene gjør det mulig å danne et overordnet blikk på hva som blir vektlagt hos de nominerte verkene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Figur 2.1 viser de sammenlagte tallene for de syv vurderingskriteriene fra samtlige nominasjonstekster over samtlige år (2013-2019).

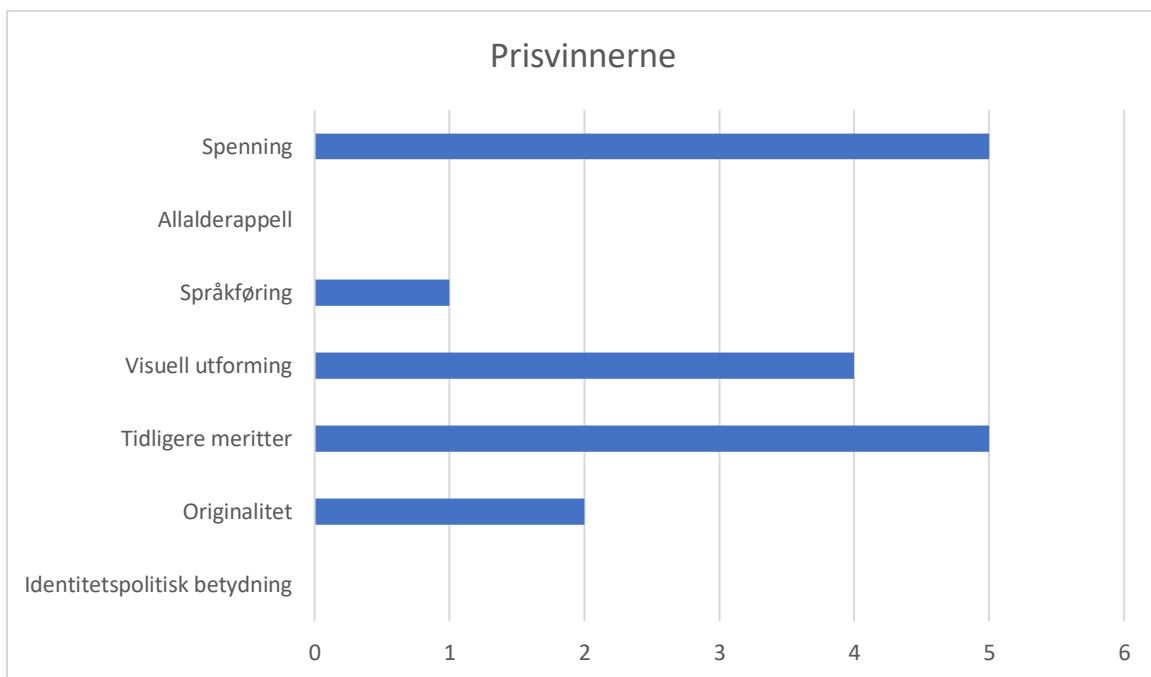
Figur 3.1

Som vi kan se av figuren ovenfor er det verkene visuelle utforming som hyppigst trekkes frem i nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Utover dette er spenning, språkføring og tidligere meritter svært fremtredende kategorier. Allalderappell og identitetspolitisk betydning er ikke like framtrødende, men trekkes allikevel hyppig frem. Det er begrunnelser knyttet til originalitet som er dårligst representert, noe som kanskje kan komme som en overraskelse.

Et av momentene som interesserte meg forut for undersøkelsen av denne litteraturprisen var hvordan vurderingskriteriene eventuelt endret seg over tid. Ved å sammenligne de grafiske fremstillingene av prisens vurderingskriterier over tid vil man kanskje kunne se en slags utvikling, eller fange opp trender som gjorde seg gjeldende visse år eller tidsperioder. I det følgende vil jeg kun referere til resultatene, men samtlige grafiske fremstillinger er å finne i vedlegget, merket etter år og nasjonalitet. Når vi ser på de enkeltstående årene ser vi at 2014 var et år hvor visuell utforming var det markant mest fremtrødende vurderingskriteriet. I 2015 finner vi en relativt jevn fordeling på de syv kategoriene, med originalitet og allalderappell som de «store taperne». Allikevel er det i 2015

at identitetspolitisk betydning står sterkest frem, hvor hele seks av nominasjonsbegrunnelsene trekker dette frem. I 2016 trekker ingen av nominasjonsbegrunnelsene frem originalitetskriteriet, og 2018 utmerker seg som et år hvor kriteriene «tidligere meritter» og «visuell utforming» dominerer alt annet. Originalitetskriteriet er det klart svakeste blant de syv kriteriene, men blir trukket frem flest ganger i 2018. Samlet sett er det vanskelig å se noen kontinuerlig utvikling, men det er verdt å nevne at kategorien «visuell utforming» står sterkt gjennom alle de syv årene, og at originalitet står tilsvarende svakt.

Et iboende problem med datamaterialet tilknyttet prisvinnerne er dets magre omfang. Av de totalt 92 nominasjonene, er kun én nominasjon per år en vinner. Altså er datamaterialet for vinnerne kun basert på 7 nominasjoner. Dette gir et betydelig svakere grunnlag til å trekke konklusjoner på. Figur 2.2 viser de sammenlagte resultatene fra samtlige vinnere av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris i perioden 2013 til 2019.

Figur 3.2

Det første vi kan bite oss merke i er at hverken identitetspolitisk betydning eller allalderappell blir vektlagt blant prisvinnerne. Det er altså lite rom for å hevde at samtidige trender setter premisset for hva slags verker som vinner Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. De fremtredende kriteriene er spenning, visuell utforming og tidligere meritter, men visuell utforming har ikke den samme dominerende posisjonen som vi så i de sammenlagte tallene for alle de 92 nominasjonene. Selv om spenningen i et litterært verk som regel er knyttet til språkføring på en eller annen måte, ser vi her at språkføring kun blir trukket frem én gang.

Dette kan ha sammenheng med bildebøkernes økende popularitet og representasjon blant de nominerte verkene, hvor språket potensielt blir underordnet bildene.

Billedbokens rolle og visuell kompetanse

Av de syv kategoriene jeg skisserte innledningsvis i oppgaven, er «visuell utforming» den kategorien som trekkes frem hyppigst. Av de 92 nominasjonstekstene trekker totalt 55 frem tekstens visuelle uttrykk. Det kommer med andre ord tydelig frem at bildeboken spiller en fremtredende rolle hos Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Betydningen av visuell utforming byr på en utfordring når det gjelder å studere og vurdere nominasjonstekstene. Det handler ikke lenger utelukkende om litteratur, men også om visuell kunst. Kristin Ørjasæter har trukket frem noen viktige momenter knyttet til bildebokens rolle innen litteraturen.

Mer betenkelig er det at barne- og ungdomslitteraturen står svakt på universitetene, i forhold til annen litteraturundervisning. Til gjengjeld er den noe sterkere til stede i enkelte sentrale fagutdanninger, så som i bibliotek-, førskole- og lærerutdanning. Det mest betenkelige er kanskje at de som arbeider med barne- og ungdomslitteratur i undervisning, forlag, vurderingsutvalg og presse i overveiende grad bare har profesjonell kompetanse i verbal litteratur. (Ørjasæter, 2012)

Her er det altså den visuelle kompetansen som problematiseres, samtidig som barnebokens posisjon innen academia karakteriseres som «svak». Kvalitative vurderinger av verkets visuelle uttrykk trekkes ofte frem i Nordisk råds nominasjonstekster, og spørsmålet om visuell kompetanse blir da sentralt. Nina Goga påpeker fraværet av en standardisert vurderingsmetode for multimodale tekster.

Gjennomgangen av de ulike bildebokmeldingene har vist at kritikerne ikke vurderer etter én artikulert standard for estetisk kvalitet eller én eksplisitt kunstfaglig eller estetisk teoretisk tenkning. (Goga, 2011)

Når vi ser nærmere på nominasjonene, og hvordan juryen konkret begrunner dem, kommer visse tendenser til syne. Nina Goga kommer i sin artikkel «Det sublime og det skjønne som estetisk kvalitet i nyere norsk bildebokkritikk» med en karakteristikk av boken *Eg kan ikkje sove*, som treffer særdeles godt på Nordisk råds nominasjonstekster.

Kritikerne samler seg om beslektede adjektiv som nøktern, minimal, sober, enkel og nedtont. Flere finner en sammenheng mellom disse beskrivelsene og de mer generelle vurderingene av boken som nydelig, vakker og poetisk. Når det gjelder forholdet mellom tekst og illustrasjoner, legges det vekt på at det er balanse mellom de ulike kunstnernes uttrykksformer. (Goga, 2011)

I nominasjonsteksten til *Det var ikke en busk*, av Eli Hovdenak, beskrives illustrasjonene som «morsomme på en underfundig, lavmælt måte» og det bemerkes hvordan forfatterens tekst og

illustratørens tegninger utfyller hverandre. Lignende eksempler finner vi hos *Vinur minn, vindurinn*, hvor «tegningen i forgrunnen er figurativ og enkel» og i nominasjonsteksten til *Brune* kan vi lese at «streken er enkel». Det er allikevel mange nominasjonsbegrunnelser som strekker seg lenger i å beskrive det visuelle uttrykket, slik som hos *Dröm om drakar*, hvor bildefortellingen beskrives som «suggestiv og samtidspreget». Juryen utvider begrunnelsen ved å vise til bokens «liggende format», som «utnyttet til det fulle». Gogas observasjon om balansen mellom kunstnerens uttrykksformer, slik som bilde og tekst, ser med andre ord til å passe godt på Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris.

En annen observasjon som passer godt overens med de erfaringer jeg selv har gjort meg gjennom arbeidet med denne oppgaven er en tendens som Boel Christensen-Scheel bemerker seg innenfor barnelitteraturkritikken.

I billedbokanmeldelsene jeg tok for meg fant jeg også flere steder et slags normaloppsett, der rundt 2/3 var viet historien eller narrasjonen som litteratur, og rundt 1/3 var viet illustrasjonene eller illustratøren. I disse tilfellene kom ofte bemerkningene knyttet til illustrasjonen til sist, som et slags nødvendig vedheng. (Christensen-Scheel, 2012)

Dette er en passende beskrivelse av oppsettet på den gjennomsnittlige nominasjonsteksten til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Det er imidlertid noe som gjør seg gjeldene uavhengig av om nominasjonsteksten tar for seg en billedbok eller en roman. Christensen-Scheel trekker i sin artikkel frem et par sentrale poeng knyttet til barnelitteraturkritikkens karakter. For det første at anmeldelsenes lengde og tematikk synes å virke begrensende på hva som blir diskutert og hvordan det blir diskutert. For det andre at kritikerne mangler visuell kompetanse, og at de i liten grad vektlegger kultur- og opplevelsesaspektet som står sentralt i samtidig estetisk teori. På bakgrunn av disse karakteristikkene konkluderer Christensen-Scheel med at kritikken blir objektsnær og litt kulturfjern, og derfor ikke setter barnelitteraturen tilstrekkelig i sammenheng med hverken verden eller leseren (Christensen-Scheel, 2012). Når det gjelder den visuelle kompetansen hos Nordisk råds jury, ser den ut til å variere mellom de ulike nominasjonstekstene. Enkelte nominasjonstekster tolker det visuelle uttrykket grundig, mens andre kommer med korte beskrivelser av typen som Nina Goga har skissert. Det er imidlertid vanskelig å avgjøre i hvilken grad dette er et resultat av nominasjonsteksternes format, eller om det skyldes juryens forkunnskaper.

Betydningen av tidligere meritter

Et annet trekk ved nominasjonstekstene som stikker seg tydelig frem, er vektleggingen av tidligere meritter. Dette er en kategori som trekkes frem i 39 av totalt 92 nominasjonstekster. Ifølge James English (2005, s. 48) er bakgrunnen for den litterære prisen en tanke om kunst som et eget domene, med en verdi som ikke er direkte knyttet til økonomi eller samtidige forhold. Tanken om kunstnerisk kvalitet bygger på en felles forståelse av visse kunstneriske verk som mer verdifulle enn andre, samt autoriteter som kan underbygge eller begrunne denne forståelsen. Litterære priser kan i så måte ses på som en legitimering av og en begrunnelse for vår felles forståelse av kunst.

Precise because this notion of art and of artistic value requires continual acts of collective make-believe to sustain it, there is a need for events which foster certain kinds of collective cultural (mis)recognition. (English, 2005, s. 52-53)

Litterære priser er altså del av det English betegner som «continual acts of collective make-believe». Litterære priser, slik som Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, er med på å opprettholde tanken om kunstnerisk verdi, ved å trekke frem spesifikke litterære verker kontinuerlig over tid. I denne sammenheng blir det relevant å spørre hvordan aspekter knyttet til prestisje og makt påvirker utdelingen av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Når vi ser litterær prestisje i sammenheng med Gripsruds tanke om litteraturkritikkmiljøet som en sammensatt kulturell institusjon, kan vi ane konturene av en legitimeringsprosess som strekker seg på tvers av landegrensene. Nordisk råd er en organisasjon som strekker seg på tvers av land. De nominerte verkene fra de ulike medlemslandene blir først tildelt priser i hjemlandet, for så å bli trukket frem i en internasjonal sammenheng. Slik samles de kulturelle hierarkiene i Norden til et overordnet hierarki, og priser fra medlemslandene kan være med på å legitimere Nordisk råds litteraturpriser.

Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris trekker imidlertid ikke bare frem litterære priser i sine nominasjonstekster, men også illustratørpriser. Hos hele fem av syv prisvinnere av Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris har juryen trukket frem forfatternes tidligere meritter. Betydningen av de nominerte forfatternes tidligere meritter kommer med andre ord godt til syne. Dette får betydning for det barnelitterære feltet som helhet. Det understreker viktigheten rundt spørsmålet som Furuseth (2013, s. 142) trekker frem; hvilke bøker prioriteres, og hvilke blir aldri anmeldt? Hva slags sosial bevissthet kommer til uttrykk i kritikken?

I tillegg til dette momentet spiller litterære priser også en rolle for minoriteter. Ifølge English (2005, s. 78) har kulturelle priser spilt en «enorm rolle» for minoriteter og

motkulturers posisjonering inn i samfunnet som mer synlige og jevnverdige. Nordisk råds kulturelle mandat tatt i betraktning er dette et moment som er av betydning. English trekker frem hvordan ulike litterære priser «kjemper om plass» og legitimerer seg selv i kraft av sin målsetning.

Every prize that declares or betrays a social agenda opens the door to new prizes claiming greater purity of aesthetic judgement, while every prize claiming such purity opens the door to new and more explicit articulations of artistic value with the social good. (2005, s. 60)

Slik sett kan vi tenke oss at Nordisk råds litterære priser legitimerer seg selv ved å være «nordiske priser», som strekker seg over et bredere felt enn konkurrerende priser i enkeltstående nordiske land. Blant de nominasjonstekstene jeg har tatt for meg i denne oppgaven refereres det til over 40 ulike litterære priser. Slik kan Nordisk råd legitimere seg selv og sine litteraturpriser gjennom å vise til en overflod av uavhengige litterære priser, på tvers av landegrensene. Enda mer vekt gir det naturligvis å henvise til «prestisjetunge» priser, slik som Augustprisen. Allikevel er det ikke slik at minoritetene står spesielt sterkt hos Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Blant de landene vi kan anse som «minoriteter», Grønland, Åland, Færøyene og det samiske språkområdet, har kun Færøyene fått tildelt prisen, med Bárður Oskarssons *Træið* i 2018. Imidlertid har heller ikke Danmark vunnet prisen til dags dato, og det er derfor vanskelig å trekke noen konklusjoner på bakgrunn av skillet mellom «små» og «store» land.

4. Konklusjon

Etter snart åtte år med prisutdeling og nominasjoner av bøker for barn og unge, har Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris satt et tydelig preg på barnelitteraturen. Elektroniske tidsskrifter slik som barnebokkritikk.no og Periskop følger nominasjonene hvert år, og introduserer de nominerte for et bredere publikum, spesielt vinnerne. På denne måten har Nordisk råd et kulturelt ansvar å ivareta. Oppgavens mål var å si noe om hvordan dette ansvaret utøves i praksis, med utgangspunkt i de konkrete nominasjonstekstene og deres begrunnelser. På bakgrunn av analysen jeg nå har gjennomført vil jeg kort oppsummere oppgavens funn.

Nominasjonsteksternes form og innhold er i stor grad utformet på en lignende måte på tvers av nasjonene og over tid. Den vanligste formen vier én tredjedel til handlingsreferat, én tredjedel til kvalitative vurderinger, og én tredjedel til tidligere meritter. Til tross for dette finnes det også stor variasjon i hvordan nominasjonstekstene er utformet. Det er også stor variasjon i hvordan de kvalitative dommene begrunnes i de ulike nominasjonstekstene, selv om de fleste nominasjonstekstene kommer med begrunnelser for sine nominasjoner. En annen trend som er fremtredende hos Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris er at store deler av nominasjonstekstene vies handlingsreferat, men til tross for dette presenteres det få eksempler for å bygge opp under nominasjonsteksternes kvalitative vurderinger.

Voksenperspektivet ser ut til å dominere nominasjonstekstene, ved at verkernes underliggende budskap og komplekse sammenhenger vektlegges, samt at juryens tolkning av de nominerte verkene tar utgangspunkt i en rekke litterære begreper. Allikevel blir barnets perspektiv trukket frem ved flere anledninger, slik som hos Bent Haller og Lea Leténs *Magnolia af Skagerrak* og hos Gro Dahle og Kaia Nyhus' *Krigen*, hvor forfatteren har «en unik evne til å se verden fra barnets ståsted».

Originalitet blir i liten grad vektlagt hos nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Fornylse innen sjangeren trekkes frem hos nominasjoner slik som Kristin Roskiftes *Alle sammen teller* og Torun Lians *Alice og alt du ikke vet og godt er det*, men kun 11 av de totalt 92 nominasjonstekstene legger vekt på originalitet. I enkelte tilfeller blir nyskapingen knyttet opp mot barneperspektivet, slik som Ingeborg Mjør etterlyser, for eksempel hos Geir Gulliksen og Anna Fiskes *Joel og Io. En kjærlighetshistorie*. Utfordrende tematikk spiller på samme måte en beskjeden rolle hos Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, og blir primært trukket frem ved verker slik som Frida Nilssons *Ishavspirater* og Simon Strangers *De som ikke finnes*.

Samtlige av Beardsleys estetiske kriterier gjør seg gjeldende hos Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, men de genetiske kriteriene kommer først og fremst til uttrykk gjennom juryens vektlegging av tidligere meritter. Affektasjonskriteriet trekkes også frem i tilknytning til verkenes visuelle utforming, som er en dominerende kategori innen Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris.

Det er vanskelig å si noe om *hvordan* aspekter knyttet til prestisje og makt påvirker utdelingen av litterære priser slik som Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, men samlet sett kan vi slå fast at forfatterens tidligere meritter spiller en stor rolle både for de nominerte og Nordisk råds bedømmingskomité. Dette kommer til uttrykk via nominasjonsteksternes vektlegging av forfatterens tidligere meritter, samt bredden i de mange litterære prisene som konkret trekkes frem i nominasjonstekstene.

Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris ble etablert etter de nordiske kulturministrenes mangeårige ønske om å styrke og løfte barne- og ungdomslitteraturen i Norden. Når Nina Goga så på trendene blant de nominerte fra de skandinaviske landene for første gang i 2013, konkluderte hun med at måten spørsmål knyttet til kjønn, identitet og makt ble tematisert på, og måten tabuer og normer ble utforsket og utfordret, var spesielt påfallende. Etter at prisen nå er blitt delt ut i syv år, ser det ut til at det mest påfallende trekket ved nominasjonsbegrunnelsene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris er fokuset på det visuelle uttrykket. Det er ingen motsetning mellom vektleggingen av visuell utforming og identitetspolitisk betydning innen nominasjonstekstene til Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris, tvert imot påpekes det hyppig hvordan bilde og tekst utfyller hverandre.

Hvordan Nordisk råd påvirker den kulturelle institusjonen den er en del av er et vanskelig spørsmål, men det ser ut til at måten barnelitterære forfattere og deres verker løftes frem på bidrar til å ta opp viktige temaer som er relevante for barn. Med denne oppgaven har jeg forsøkt å kaste lys over de kvalitative begrunnelsene som underbygger Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris' nominasjoner. Spørsmålet som gjenstår er hvorvidt Nordisk råds barnelitterære nominasjoner bidrar til å løsrive barneboklitteraturen fra sine historiske bindinger, slik som Ingeborg Mjør etterspør. Kanskje vil nominasjonene i 2020 bringe oss et steg nærmere svaret.

5. Litteraturliste

Andersen, P. T. (1987). Kritikk og kriterier. *Vinduet*, 3, s. 12 – 25.

Beardsley, Monroe. (1981). *Aesthetics. Problems in the Philosophy of Criticism*. Indianapolis: Hackett Publishing.

Christensen-Scheel, Boel. (2012). Barnelitteraturkritikkens samtidige estetikk. *Barnelitterært forskningstidsskrift*, 3, s. 1-8. Hentet fra:

https://www.idunn.no/blft/2012/01/barnelitteraturkritikkens_samtidige_estetikk

English, James. (2005). *The economy of prestige: prizes, awards, and the circulation of cultural value*. Cambridge: Harvard University Press.

Furuset, Sissel. (2013). Fra resepsjon til produksjon: litteraturkritikk som kulturell praksis, i Smidt, Vold & Oterholm (red.), *Litteratursosiologiske perspektiv*. (s. 141-167). Oslo: Universitetsforlaget.

Goga, Nina. (2011). Det sublime og det skjønne som estetisk kvalitet i nyere norsk bildebokkritikk. *Barnelitterært forskningstidsskrift*, 2, s. 88-100. Hentet fra: https://www.idunn.no/blft/2011/01/det_sublime_og_det_skoenne_som_estetisk_kvalitet_i_nyere_no

Goga, Nina. (2013, 30. oktober). Myten om det frie og selvstendige nordiske barnet. Hentet fra: <https://www.barnebokkritikk.no/myten-om-det-frie-og-selvstendige-nordiske-barnet/#.XsKM6M9R2uc>

Gripsrud, Jostein. (1982). «Den skjulte kritikk - finnes den?» – eller: *Om litterære normer og utfordringa av litteraturhistorien*. *Vinduet*, 36, s. 59 – 62.

Hagen, Erik B. (2004). *Litteraturkritikk. En introduksjon*. Oslo: Universitetsforlaget.

Mjør, Ingeborg. (2016) Politikk og estetikk i barnelitteraturkritikken. *Pappa er sjørøver* (2011) av Hans Sande og Silje Granhaug, i Furuset, Thon og Vassenden (Red.), *Norsk litteraturkritikks historie 1870-2010* (s. 558-568). Oslo: Universitetsforlaget.

Nordisk råd (2018, 6. juli) Det nordiske samarbeidets historie. Hentet fra: <https://www.norden.org/no/information/det-nordiske-samarbeidets-historie>

Nordisk råd (2020, 2. april) Nordisk råds barne- og ungdomslitteraturpris. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/barnungalitt>

Ørjasæter, Kristin. (2012, 1. februar). Norsk barnelitteratur - et verbalt nasjonalt spørsmål? *Bok og bibliotek*, 4. Hentet fra: <https://www.bokogbibliotek.no/arkiv2/tidligere-utgaver/nr-4-2011/norsk-barnelitteratur-et-verbalt-nasjonalt-sporsmal>

5.1 Nominasjonstekster

Aina Basso: *Inn i elden*, 2012. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/aina-basso>

Jessica Schiefauer: *Pojkarna*, 2011. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/jessica-schiefauer>

Seita Vuorela og Jani Ikonen (ill.): *Karikko (Blindskär)*, 2012. (u.å.) Norgen.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/seita-vuorela-og-jani-ikonen-ill>

Bárður Oskarsson: *Flata kaninin. Bókadeildin 2011*. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/bardur-oskarsson-1>

Magdalena Hai & Teemu Juhani (ill.): *Kurnivamahainen kissa. Eventyrroman*, Karisto, 2017. (u.å.) Norden.org. Hentet 26. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/magdalena-hai-teemu-juhani-ill>

Kathrine Rosing og Nina Spore Kreutzmann (ill.): *Nasaq teqqialik piginnaanilik*. Milik Publishing 2012. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/kathrine-rosing-og-nina-spore-kreutzmann>

Håkon Øvreås og Øyvind Torseter (ill.): *Brune*. Gyldendal 2013. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/hakon-ovreas-og-oyvind-torseter>

Marjatta Levanto og Julia Vuori (ill.): *Leonardo oikealta vasemmalle*. Faglitteratur, Teos, 2014. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/marjatta-levanto-og-julia-vuori-ill>

Geir Gulliksen og Anna Fiske (Ill.): *Joel og Io. En kjærlighetshistorie*. Roman, Aschehoug, 2014. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/geir-gulliksen-og-anna-fiske-ill>

Jakob Wegelius: *Mördarens apa*. Roman, Bonnier Carlsen, 2014. (u.å.) Norden.org. Hentet 26. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/jakob-wegelius>

Ragnar Aalbu: Krokodille i treet Bildebok, Cappelen Damm, 2015. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/ragnar-aalbu>

Hanna Gustavsson: Iggy 4-ever. Tegneserie, Galago, 2015. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/hanna-gustavsson>

Arnar Már Arngrímsson: Sölvasaga unglings. Roman, Sögur, 2015. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/arnar-mar-arngrimsson>

Bjørn Ingvaldsen: Far din. Roman, Gyldendal Norsk Forlag, 2016. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/bjorn-ingvaldsen>

Ulf Stark & Linda Bondestam (ill.): Djur som ingen sett utom vi. Poesi, Berghs Förlag, 2016. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/ulf-stark-linda-bondestam-ill>

Rakel Helmsdal: Hon, sum róði eftir ælaboganum. Roman, Bókadeild Føroya Lærarafelags, 2014. (u.å.) Norden.org. Hentet 26. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/rakel-helmsdal>

Bárður Oskarsson: Træið. Bildebok, Bókadeild Føroya Lærarafelags, 2017. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/bardur-oskarsson>

Sara Bergmark Elfgren: Norra Latin. Ungdomsroman, Rabén Sjögren, 2017. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/sara-bergmark-elfgren>

Ann-Christin Waller & Anni Wikberg (ill.): På en trollsländas vingar. Roman, selvutgivelse, 2018. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/ann-christin-waller-anni-wikberg-ill>

Karen Anne Buljo: Šiellaspajal. Diktsamling, Davvi Girji, 2017. (u.å.) Norden.org. Hentet 26. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominee/karen-anne-buljo>

Rakel Helmsdal & Kathrina Skarðsá (ill.): Miljuløtur. Fortellinger, Bókadeild Føroya Lærarafelags, 2018. (u.å.) Norden.org. Hentet 24. mai 2020 fra: <https://www.norden.org/no/nominerade/rakel-helmsdal-kathrina-skardsa-ill>

Vedlegg

Grafer etter årstall

